

Mirakelmann med trygghetsalarm

Markedet er trolig metta med kommentarer og anmeldelser av filmen om Snåsamannen. Hele lerretet er spent ut med ytringer som går fra skepsis, latterliggjøring og vantro, til nøktern tilslutning, beundring, ja, til noe som nærmer seg guddommeliggjøring. Jeg skal verken erklære meg som kritiker eller beundrer, men siden jeg tross alt er ordinert til en bransje der vi tror på noe som ikke er umiddelbart forklarlig, gikk jeg med åpent sinn og så «Mannen fra Snåsa» en kveld i januar. Filmen grep meg. Noe av det som grep meg mest, var det opplagte ved det som skjedde. Hvorfor i all verden kan det ikke være sånn at mennesker kan åpne seg for en helbredende kraft som ingen helt kan forklare?

Vanligvis får jeg spader og spasmer når nykarismatikere med luft på stemmen og megetsigende blick triumfalistisk forfekter mirakuløse helbredelser og hendelser. Trolig fordi inntrykket mitt er at det er det ekstraordinære i seg sjøl som er målet, ikke helbredelsen. Jeg får også spader av nyreligiøse profeter som hevder at de identifiserer og kurerer lidelser som omtrent nittini prosent av menneskeheten lider av tidvis; muskelpenninger, hodepine og indre uro. Det imponerer meg lite. Så hittil har jeg fortsatt å holde meg til skolemedisin, nøkternhet og etterprøvbarehet.

Men Joralf Gjerstad fikk meg atter en gang til å lengte etter noe annet enn den knusktørre rasjonalismen, uansett hvor lite jeg har til overs for sensjasjonshungrige healere, det være seg med eller uten kristent fortegn. Sjøl sier Gjerstad at han har valgt å stille seg til disposisjon for en kraft som kommer til ham; en kraft fra Gud. Han mener også at det er en kraft som flere enn ham kan åpne seg for. Gjerstad prøver ikke å skjule sin egen sårbarhet. Han forteller om sin og konas barnløshet

som ender i lykkelig adopsjon av barn, og om konas sykdommer som han ikke kan kurere, så hun må bo på sykehjem. Han har vondt i knærne, hører dårlig, og forteller at han blir utrygg hvis ikke sønnen hans er raskt tilgjengelig på telefon. Samtidig sitter han der med kronisk syke mennesker i sofaen hjemme i stua, legger hånda på dem, smiler varmt, ler tørt, og sier med lakonisk ro: «Vi får se å få bort denne sjukdommen din, da?». Han er ærlig. Han får det ikke alltid til. Men han utfører like fullt mirakler. Og rundt halsen hans henger en trygghetsalarm. Trygghetsalarm, sinnbildet på et menneskes avhengighet; at en når som helst kan bli så hjelpetrengende at noen må tilkalles raskt. Miraklene utføres av en hjelper som er avhengig av trygghetsalarm. Vakkere kan det ikke bli. Jung lanserte i sin tid begrepet «the wounded healer». Snåsamannen framstår i all sin suverenitet og avmakt som noe mange prester kanskje kan kjenne seg igjen i, sjøl om ikke så mange av oss har ambisjoner om å bli snåsamenn- og kvinner: Vi forvalter mirakler. Men vi trenger like fullt trygghetsalarm, billedlig eller konkret. Vi er «wounded healers». Såra våre hindrer oss ikke i å hjelpe andre. Det er nettopp såra våre som gjør at vi kan hjelpe andre. Jan Olav Henriksen forbløffa mange da han for en stund siden fortalte at han hadde fått en gave ikke ulik Snåsamannens. Verken nykarismatikere eller nyreligiøse har krav på det mirakuløse. Tanken på at en klokker og meierist fra Snåsa og en teologiprofessor fra Ås gjenerobrer det ekstraordinære, tiltaler meg mye. Svært mye.

Fra i år vil Nytt norsk kirkeblad komme ut seks ganger årlig. I dette nummeret har vi valgt å satse på bokanmeldelser. Vi har som vanlig en rekke gode tekstgjennomganger fra våre dyktige skribenter. For siste gang kårer vi en fremragende tekstgjennomgangsskribent. I NNNK 8-15 har vi valgt ut Audun Oplands tekstgjennomgang. Vi gratulerer! I neste nummer kårer vi hele fjorårets beste tekstgjennomgang.

God lesning, og god seinvinter. Snart er det vår!

Merete Thomassen
Redaktør

Bokanmeldelser

Dobbelt temanummer om skeiv teologi

Anmeldelse av Norsk kvinnelig teologforening:
St. Sunniva nr. 1-2/2015 Skeiv Teologi

Sent, men forhåpentligvis godt, anmelder vi St. Sunnivas dobbeltnummer fra 2015. Nummeret har nemlig ikke gått ut på dato, så har du ikke fått lest det ennå, gjør det! Det er flere grunner til å ta et dypdykk i dette nummeret. For det ene inneholder utgaven en del artikler som gir god innføring i og diskuterer forskjellige sider ved skeiv teologi. Selv om dette er interessant i seg selv, gjør sammensetningen av artikler at det ikke bare er skeiv teologi som belyses, men også hvordan skeiv teologi forholder seg til en rekke andre teologiske og sosiologiske disipliner. Artiklene er en blanding av teoretiske og erfaringsbaserte tilnærminger. I tillegg inneholder nummeret intervjuer, bokanmeldelser, prekener og annet, som alle på ulike måter forholder seg til nummerets hovedtema, og skeive eller feministiske perspektiver.

Skeiv teologi

Selv om jeg har lest noe feministteologi opp gjennom årene, har jeg ikke befattet meg mye med skeiv teologi, eller «queer theology». Jeg har sett på skeiv teologi som en form for kontekstuell teologi, eller en litt smal, teologisk gren som utfordrer normtenkning, og jeg har slett ikke reflektert nok over hvor dypt skeiv teologi befatter seg med sosiologisk kjønnteori. Dermed blir den også viktig for kristen antropologi, og for

hvordan vi forstår kristne normer for kjønnsroller, familiemønstre og forholdet mellom individ og fellesskap. Det tok meg derfor litt tid å komme gjennom de første artiklene, samtidig som disse nettopp gir en god innføring i skeiv teologi.

Viggo Julsgaard Jensens artikkel heter også *Introduktion til queer teologi*. Her presenterer Jensen noen hovedtanker som særlig går ut på å utfordre den heteroseksuelle matrise: «Den heteroseksuelle matrices besættelse af genkendelige identiteter smitter også af på forståelsen av Gud, som bliver underlagt en heteroseksuell norm og ideologi, hvilket skaber en Gud, der forsterker en kulturel magtstruktur, som giver nogle privilegier på bekostning af andre» (s. 7-8). Allerede her viser Jensen noe av hovedhensikten bak queer teologi, nemlig å dekonstruere den heteroseksuelle matrise. Som en følge av dette kan en spørre seg hvilke alternativer som da byr seg. Jensen henter frem flere teologer, bl.a. Elizabeth Stuart, som ser en sakramental identitet som et alternativ. Med en sakramental identitet spiller ikke kjønn egentlig noen rolle for det kristne fellesskap, eller deltakelsen i det kristne fellesskap. Men Jensen selv, som er prest i København, avholder gudstjenester som nettopp har fokus på kjønn. Han holder likevel ikke sitt fokus på kjønn i gudstjenestene opp mot Elizabeth Stuart, fordi det for ham først og fremst handler om å komme «bak det kjønnede».

Svenske Ida Simonsen dykker dypere ned i det hun kaller *Teologins queera dilemma*. Hun tar for seg queerteori, og ser på hvordan ulike typer teologi kan forholde seg til denne. En av queerteoriens opphavspersoner, Judith Butler, har en teori om menneskets genusmelankoli, en ubevisst og uforløst sorg som oppstår når et menneske må fornekte noe (av seg selv, eventuelt sitt eget kjønn) for å kunne bekrefte en kjønnsstilling som passer inn i et to-kjønnsystem. Simonsen trekker også frem Elizabeth Stuarts kirkelige alternativ i den sakramentale identiteten, og setter denne opp mot Serene Jones' teologi. Simonsen legger frem en nokså (queer-)teoretisk diskusjon mellom Stuart og Jones, der målet er å finne en teologisk løsning på Judith Butlers genusmelankoli. Artikkelen krever mer innsikt i kjønnsteori enn jeg besitter, men gir uansett interessante innspill til hvordan vi tenker forholdet mellom kropp, sakramentalitet, evighet og identitet.

Den radikale kjærligheten

Andreas Ihlang Berg foretar en sammenligning mellom to dokumenter som kommer ut av ekteskapsdebattene i Den norske kirke og Svenska kyrkan. Det har blitt en lesverdig presentasjon av noen av hovedutfordringene i den aktuelle, kirkelige debatten om ekteskapet. Ved å trekke frem eksempler fra de to dokumentene, og særlig det norske «Sammen»-dokumentet som Bispemøtet presenterte i 2013, viser han hvordan tilsynelatende homovennlige standpunkt i dokumentet ikke er stort mer enn «homotoleranse», fordi likekjønnet kjærlighet objektiviseres og settes inn i rammen av en heterofil ekteskapsnorm. Å gi likekjønnede par tilgang til ekteskapet som en samlivsform som er basert på en ren heterofil lykkenorm kan i beste fall kalles homotoleranse. Berg gir ikke egentlig andre alternativer til en slik kirkelig forståelse av én norm for samliv enn det han kaller «den radikale kjærligheten» (fordi Gud er radikal kjærlighet). Samtidig peker Berg nettopp på behovet for å diskutere ekteskapet på helt andre premisser enn ut fra den heterofile lykkenormen.

Vi skal ikke her gå nærmere inn på alle artiklene i denne utgaven av St Sunniva, men gi et raskt overblikk. Danske William Salicath har skrevet en ganske finurlig filosofisk artikkel hvor Kierkegaards valgteori om spranget fra det estetiske til det etiske (og estetisk etiske). Valgteorien blir brukt for å beskrive prosessen det er å komme ut av skapet med sin seksualitet. Kristina Bjåstad gir i sin artikkel et overblikk over transteologien, hvor hun ser på forskjeller og likheter mellom ulike bibelteologiske forbilder for transpersoner. Ann-Christine Ruuth, som er prest i Svenska kyrkan, deler personlige tanker rundt egen utvikling som transperson. Stine H. Bang Svendsen går gjennom to samtaleopplegg om seksualitet for ungdom, hvor hun særlig ser på tendensen til å skille mellom seksuell praksis og helse på den ene siden, og seksuell moral og religion på den andre siden.

Teologisk saremne?

En rekke andre bidrag inngår i nummeret: Inger Anne Naterstad deler sin erfaring med å representere kirken under Oslo Pride og bloggeren Krister-Elise stiller noen grunnleggende

spørsmål til en kirke som har åpnet opp for tanken om like-kjønnnet ekteskap, men som ennå ikke stiller spørsmål ved en kjønnsdualistisk ekteskapsforståelse. Tre intervjuer om feministiske forbilder sammen med bokanmeldelsene og prekener gir fine tips til videre lesning og refleksjon. Jeg likte veldig godt den normkritiske ordlista til slutt, som godt kan leses grundig selv om du tror du kjenner alle begrepene fra før.

Her er det mange forskjellige vinklinger og innfallsporner, noen artikler er mer teoretiske og filosofiske, andre baserer seg på sammenligninger av tekster eller reflekterer over egne erfaringer. Det morsomme med det er at det nettopp fungerer som både en god introduksjon til hovedtema, skeiv teologi, samtidig som det bidrar til teologisk refleksjon og diskusjon. For meg har lesningen vært en slags oppdagelse av skeiv teologi, ikke bare en innføring i et teologisk særemne. Kanskje mer det motsatte, jeg har oppdaget skeiv teologi som noe annet og mer, hvor jeg har skjønt mer av en måte å tenke teologisk på. Med skeive blikk på bibeltekster bidrar noen artikler til større innsikt i kontekstuell bibellesning generelt. Andre jobber filosofisk og eksistensielt med spørsmål som reises fra et utenfor-perspektiv, og som nettopp derfor har grunnleggende betydning for hvordan vi som enkeltmennesker, skeive eller streite eller begge deler, forstår oss som en del av et fellesskap. Ikke minst bør bidragene i dette nummeret ha betydning for hvordan kirken forstår seg selv som fellesskap.

Takk til St. Sunniva for et viktig temanummer som kan og bør leses av mange!

Etter gudstjenestereformen

Anne Haugland Balsnes, Solveig Christensen,
Jan Terje Christoffersen og Hallvard Olavson
Mosdøl (red.)

Gudstjeneste à la carte. Liturgireformen i Den norske kirke.

Verbum akademisk 2015. 300 s.

Hva skjedde da gudstjenestereformen ble implementert i norske menigheter? Hvordan ble de lokale grunnordningene seende ut? Hva skjedde med de 24 liturgiske musikkseriene som ble sendt ut fra Kirkens hus? Hvem har i praksis tatt avgjørelsene; prest, gudstjenesteutvalg eller andre, og hvilke konsekvenser får det for presterollen? Kan vi se substansielle teologiske forskyvninger gjennom gudstjenestereformen? Hvordan samsvarer gudstjenestereformens implementering med de visjonene som opprinnelig lå til grunn for den? Disse, og en serie med andre viktige spørsmål, har vært gjenstand for undersøkelse i prosjektet «Liturgi i bevegelse», et tverrfaglig prosjekt som har vært initiert og forankra ved Det teologiske menighetsfakultet, i samarbeid med forskere fra Ansgar teologiske høyskole, Norges Musikkhøgskole, Teologisk fakultet, Griegakademiet, NTNU og Høgskolen i Buskerud og Vestfold. Forskergruppa har samla inn et omfattende materiale: 394 lokale grunnordninger, og gruppeintervjuer med fire

gudstjenesteutvalg i fire bispedømmer. Boka er firedele: Første del er en redegjørelse for reformprosessen, andre del tar for seg noe av materialet som ble utarbeida i forbindelse med reformen (salmebok, dåpsliturgi, musikk og tekstbok), tredje del består av teologiske, musikkfaglige og filosofiske refleksjoner over syndsbekjennelse, liturgisk musikk og involveringsbegrepet, og fjerde del knytter reformen an til overordna spørsmål om prest og kantors rolle, og hvorvidt den fører mot en ny form for spiritualitet.

Antologien består av 17 bidrag, forord og etterord medregna. Det er for arbeidskrevende å anmelde hvert bidrag for seg, men jeg vil særlig se på det som gir ny kunnskap om implementering av gudstjenestereformen, og hvilke nye teologiske og liturgiske utfordringer som oppstår i etterkant av implementeringa. Det som særlig peker seg ut som problemfelter, er det (uforsvarlig) store materialet med liturgisk musikk, prestenes og kantorenes rolleforståelse i en ny kontekst der betydelige deler av beslutningsmyndigheten i liturgiske spørsmål er overdratt til menighetsråd og gudstjenesteutvalg, og de teologiske forskyvningene som skjer med henblikk på blant annet bibelsyn, dogmatikk og liturgisk teologi. Tittelen på boka signaliserer at den liturgiske ordninga har blitt en a la carte-meny der en forsyner seg litt vilkårlig av et rikholdig utvalg, uten at det nødvendigvis ligger godt nok reflekterte begrunnelser bak.

Flere av artiklene kretser rundt problemstillinger som berører alle disse feltene. Blant bidragsyterne er det hele seks forfattere som har kirkemusikalsk bakgrunn, og for en lesar som ikke sjøl er musiker, er kanskje dette noe av den mest interessante lesninga. Det mest originale bidraget kommer trolig fra Sigbjørn Apeland, kirkemusiker som har gjennomført en diskursanalyse av forskyvningen av beslutningsmyndigheten i gudstjenestereformen. Han drøfter i artikkelen «Frå ekspertvelde til lokalt ordskitte?» hvordan kirkedemokratiet endrer hele den liturgiske praksisen. Apeland argumenterer for noe som kanskje er opplagt for mange som har jobba med gudstjenestereformen, men som likevel ikke er så enkelt å gripe: at det som skjer, er at beslutningsmyndigheten ikke lenger tilligger hierarkiske forordningar, men blir gjenstand for mer eller

mindre subtile forhandlinger mellom liturgiske fagfolk og lekfolk. Diskursen endrer seg fra hierarkisk makt til forhandlingsmakt. Karin Nelson, Irene Bergheim, Anne Haugland Balsnes, Svein Erik Tandberg og Solveig Christensen gir også gode bidrag til å forstå de komplekse endringene som skjer gjennom gudstjenestereformen, med vekt på henholdsvis kriterier for god liturgisk musikk, den nye salmeboka, valg av liturgiske serier, gudstjenestereformens historiske bakgrunn og legitimitetsproblemet for kirkemusikere etter gudstjenestereformen. Svein Erik Tandbergs artikkel «Fra kirkestil til sjangerpluralisme. Historien som spill for dagens kirkemusikk» gir i tillegg innsikt i noe som er lite utforska i norsk sammenheng: Tysk teologisk innflytelse på det liturgiske restaureringsarbeidet som skjedde fra midten av attenhundretallet.

Av særlig interesse for mange lesere vil også Anne Haugland Balsnes artikkel «Musikk for menigmann? Liturgisk musikk i spenningen mellom folkekirke og trosfellesskap». Her viser Balsnes til det statistiske materialet som klargjør hvilke valg som faktisk er tatt når det gjelder den liturgiske musikken. Kort oppsummert viser funnene at 50-75% har valgt å bruke de melodiske variantene fra 1977-liturgien. Når det gjelder de som har valgt annen musikk, er det stor spredning. For Kyries del innebærer det at det er 30 ulike varianter i omløp i de fire bispedømmene som er undersøkt! Omtrent det samme gjelder Gloria. For nattverdiliturgiens del har 75 % av menighetene valgt å beholde 1977-liturgiens musikk. Det viser seg også at større menigheter er mer villige til å prøve ny musikk enn hva små menigheter er. Balsnes argumenterer også godt for andre sammenhenger mellom funnene; kirkebygg, geografi, kirkesosiologi og ekklesiologisk profil spiller inn på valga. Sjøl om arbeidet med å avgrense og anbefale normalserier i skrivende stund snart er slutført av Nemd for gudstjenesteliv, gir denne artikkelen en solid begrunnelse for at det musikalske materialet var for stort og usortert.

Flere av de samme problemstillingene dukker opp i de andre artiklene. Problemet med profesjonslegitimering gjelder ikke bare kantorer og kirkemusikere, men i (minst) like stor grad presten, og de liturgiske valgmulighetene viser seg også der å være for store. Hallvard Olavson Mosdøl skriver

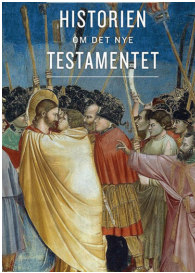
om presterollen i et læringsteoretisk perspektiv, og om involveringsidealet i gudstjenestereformen. Sjur Isaksen skriver i artikkelen «Sola Scriptura? Tekstboken og Ordets del i gudstjenestereformen» om hvordan Ordets del pragmatisk blir tilpassa andre forhold i gudstjenesten, særlig hvorvidt det er dåp eller ikke, slik at antall lesninger og prekenlengde tilpasses dette ut fra et tidshensyn, ikke ut fra en konsistent teologisk refleksjon over orddelen.. Syndsbekjennelsens betydning har også endra seg, både i teologisk og liturgisk betydning. I Anne Haugland Balsnes og Jan Olav Henriksens artikkel «Mot en mykere forståelse av synd? Om nye syndsbekjennelser i Den norske kirke» viser de hvordan plasseringa av syndsbekjennelsen i ordoen legger føringer for hvordan den fungerer teologisk, og at valga av syndsbekjennelser i stor grad fokuserer på synd som relasjonell brist, ikke som moralsk svik.

I flere av artiklene, også blant de hittil omtalte, identifiseres det ikke ubetydelige teologiske forskyvninger. Trond Skard Dokkas artikkel «Dåpsliturgien – mellom folkelig lutherdom og liberal pietisme» gir en viktig innsikt i sammenhengen mellom struktur, ekklesiologi, teologiske tyngdepunkt og endringsakser. I skrivende stund er også dåpsliturgien under revisjon, og Dokkas artikkel gir viktige innspill i så måte. Noe av det mest forbløffende ved reformen blir tematisert i Jan Terje Christophersen og Hans Einar Hems artikkel «Gudstjenestereformen – tilfældighetenes spill?» og etterordet av biskop emeritus Finn Wagle, som av mange oppfattes som reformens far. Gjennom intervjuer med sentrale aktører og erfaringsdelinger viser det seg at det var mange faktorer som spilte inn. Noen snakka med noen, noen vedtok noe, og noe endte på helt andre måter enn de var tenkt. Jeg mener at dette tydeliggjør vesentlige problemer ved kirkedemokratiet: Beslutningsprosessene kan risikere å bli så vilkårlige og at det er til dels umulig å identifisere hvor i prosessen de vesentlige beslutningene egentlig skjedde.

Gudstjeneste à la carte er en antologi som har gitt viktige innsikter om reformen. Sjøl om ikke alle artikler har fått den oppmerksomheten de fortjener i denne anmeldelsen, gir de samla sett et nyansert bilde av gudstjenestereformen og den liturgiske ordninga vi nå er gitt i hende å forvalte. Symptoma-

tisk nok pågår det parallelt flere revisjoner. Noe av det som peker seg ut som konklusjoner på et overordna nivå, er at gudstjenestereformen bragte med seg svært mye godt, men det er noen store og rungende innvendinger som gjenstår å finne ut av: «Demokrati» er et honnørord i vår kirkeordning. Implementeringa av reformen tyder på at demokratiske prosessene står i fare for å fortrenge faglig kompetanse. Den tyder også på at det ble gitt for mange alternativer, og at disse ikke fungerte til inspirasjon, men til forvirring. Det er dette Kirkerådet nå jobber på spreng for å skadebegrense. Hvis «lex orandi, lex credendi» skal tas på alvor, krever det en større teologisk årvåkenhet overfor de liturgiske valga som foretas i lokalmenigheter.

En helt ny bok

Halvor Moxnes

Historien om Det nye testamentet

Verbum forlag 2015. 256 s.

Det er stas når Halvor Moxnes skriver bok, og kanskje særlig etter at han har gått av med pensjon. Mange av Nytt norsk kirkeblads (NNK) lesere vil ha kjennskap til Moxnes arbeid, og en bok han skriver som pensjonist skaper en viss forventning om at boka er en form for oppsummering av hans nytestamentlige forskning. Spenningen øker når man allerede i forordet kan lese at:

«Dette er en ny type bok om Det nye testamentet, (...) en bok som gir deg innsikt i det du trenger å vite, om innholdet og formålet med tekstene, om bruken av Det nye testamentet og den innflytelsen det har hatt gjennom historien, og hvordan disse tekstene er blitt lest og tolket.»

Forventningene blir ikke lavere når Moxnes lover å basere det hele på den nyeste forskningen. Innfrir han og hvilken leser er det han henvender seg til? Predikanten, det lesende lekfolk eller nybegynneren?

Historien om Det nye testamentet (NT) henvender seg til en førstegangsleser av NT og ikke primært til en predikant, men det betyr

ikke at en teolog ikke kan ha glede av boka. Boka kan være en «oppfrisker» av allerede tilegnet kunnskap, og den kan gi et innblikk i nyere forskning, men den er også underholdende, særlig de to siste delene av boka. Jeg var ikke mange sider inn i boka før jeg begynte å tenke på hvem det var jeg skulle gi boka til etter at jeg var ferdig med den. Om ikke det er et godt tegn, så vet ikke jeg.

Begynnelsen, virkningshistorien, lesehistorien

I del én, «Begynnelsen», gir Moxnes leseren NT i dets historiske og sosiale kontekst. Det er her Moxnes er mest gjenkjennelig for de som har lest ham før, men også her finnes det overraskelser. Det er særlig Paulus Moxnes er opptatt av i denne boka, og det er særlig hans lesning av Paulus som brobygger mellom ulike kristne grupperinger som er interessant, ikke så mye fordi det er ukjent for oss, men fordi Moxnes gir «enhet» en avgjørende betydning for hvordan Paulus skal leses. Moxnes gir kunnskap om de litterære sjangerne man finner i NT og setter disse inn i den sosiokulturelle sammenhengen hvor de oppstod.

I bokas andre del, «Virkningshistorien», er NTs resepsjon i historien tema og hva slags implikasjoner NT har hatt for utviklingen av teknologi, kunst, politikk og samfunnsinstitusjoner. Det er denne delen som gir mest innblikk i hvordan sosiale forestillingsverdener har endret seg fra antikken til reformasjonen og til moderne tid, og hvordan det har preget forståelsen av Galaterbrevet 3,29, som Moxnes anvender som fokus og eksempel.

Paulus-forskningen er i vinden, og både teologer og venstreorienterte, ateistiske filosofer er opptatt av hans tenkning. I tråd med hva Moxnes redegjør for, er det ikke så overraskende med en Paulus-renaissance som man først skulle tro, og særlig ikke når man ser hvordan Paulus velkjente ord «her er ikke jøde eller greker, slave eller fri, mannlig eller kvinnelig» har blitt forstått og anvendt til å både rettferdiggjøre og bekjempe slaveri. Ifølge Moxnes omhandler denne teksten «enhet», en

form for antikkens likestilling i et hierarkisk samfunn.

I boka savnet jeg en betraktning, selv om den kanskje måtte være spekulativ, over en betydelig del av resepsjonshistorien i Norge, den personlige fromhet hos det lesende lekfolk. I et land hvor NT har ligget på mange nattbord, inngår også lekfolkets lesning i resepsjonshistorien. Hva slags implikasjoner har nyere NT-forskning for det lesende lekfolk? Moxnes svarer imidlertid indirekte på spørsmålet i del tre av boka, «Lesehistorien», når han hevder at de nytestamentlige tekstene ikke har noen mening i seg selv, men at meningen blir til i møtet mellom tekst og leser.

Del tre gir en veldig interessant innføring i moderne lese-teorier og -metoder som bør være nyttige for lesere av NNK, særlig fordi Moxnes forfekter at Den historisk-kristiske metode er avløst sammen med alle andre metoder som forfekter en objektiv lesning av NT. Være det på universitet eller på sengekanten, er det nettopp bevisstheten om at vi alle har et «ståsted» som er det avgjørende i møte med tekstene, og at det er nettopp dette som er nåtidens utfordring, men også mulighet.

Bevisstheten om «ståsted» og metoder for denne, kan være forløsende for predikantens arbeid, men også for det lesende lekfolk og en nybegynner. Derfor bør lesermakten dyrkes og næres. *Historien om Det nye testamentet* er et ypperlig redskap til det og bekrefter samtidig og på mange vis at Moxnes ikke er pensjonert selv om han er blitt pensjonist.

Uforløst om sorg

Ragna Dahlen
Sorgen kommer ubedt
Verbum forlag 2015. 80 s.

«Jeg håper at den som leser boka, vil finne noen åpninger inn til sin egen livshistorie», skriver forfatteren på bokas omslag. I boka deler hun sin personlige erfaring med sorg knyttet til sønnens sykdom og død. Forfatteren skal ha honnør for sin vilje til å dele sorgprosessen sin. Hun inviterer oss inn i til dels private rom, og stiller sin sårbarhet til skue. Jeg kan lett ta sjelesørgerens sanser i bruk, og lytte slik jeg har lyttet til utallige andre fortellinger om sorg. Å skrive en bokomtale derimot, handler om å sette noen andre briller på nesen. Og - kanskje fordi boka er så personlig, er det viktig for meg å understreke at dette ikke er en anmeldelse av forfatterens sorgprosess, som er – og selvsagt skal være – som den er. Det er boka som er under lupen.

Boka føyer seg inn i en lang rekke av bøker, sprunget ut av ulike former for livskriser, og utgitt med noe av det samme ønsket: å være til hjelp for andre i lignende livssituasjoner. De fleste skriveprosesser av denne typen er ren egenerapi, og bør, etter denne anmelderens oppfatning, forbli i lønnkammeret. Den litterære kvaliteten i disse utgivelsene er ofte underordnet den personlige fortellingen, og

siden det langt fra er gitt at beskrivelser av selvopplevd smerte berører andre menneskers livssmerte, er det verd å spørre seg hvor mange bokprosjekt av denne typen det er behov for. Kanskje er ikke faktorenes orden helt likegyldig her: Det er forskjell på å bli rammet og så bli *forfatter*, og å *være* en forfatter som *blir* rammet. Et eksempel på det siste, er «sorg-diktene» til Kolbein Falkeid, som han skrev da datteren hans døde brått. Da han ble rammet av krisen, var han allerede en etablert poet. Diktene i boka hans «En annen sol» er skapt av en livskrise, og er etter min mening noen av de sterkeste i hele hans produksjon. Han var forfatter og ble rammet. Ragna Dahlen ble, i følge bokas vaskeseddel, rammet, noe som fikk henne til å begynne å skrive.

De korte skissene reflekterer glimt fra en sorgprosess. Tekstene er organisert i fem deler. «Avmakt» er første del, og tar for seg tiden fra sønnen får kreftdiagnosen til hun – som mor – må forlate den fortsatt varme kroppen hans etter at han er død. Den neste delen har fått overskriften «Smerte», og omhandler tida fra begravelse til urnenedsettelse og den første, intense sorgtida. I «Lindring», er sorgen fortsatt tung, men noen strimer av lys og pust slipper inn. De to siste delene, «Retning» og «Forventning», angir en slags vei videre: «Troen / ingen smertedemper / en retning / for hele meg». Jeg liker at hun avholder seg fra å komme med tanker som «vi skal ses igjen», eller lignende måter å uttrykke håpet på som lett kan kjennes som billige løsninger. «Retning» og «forventning» er ord det er mulig å gå inn i, uten å gå på akkord med tro og teologi.

Det er hårfine grenser mellom det poetiske og det platte, og her befinner forfatteren seg etter min mening ikke alltid på den ønskede siden av streken. Men kanskje er det også urettferdig å vurdere det som poesi? For hvilken sjanger er dette? Jeg vet ikke helt. Og hvem er målgruppen? Det er uklart for meg. Kanskje andre sørgende? Kanskje har forlaget tenkt dette som gavebok til mennesker som har mistet noen de var glad i? Akvarellene til Bente Elisabeth Finserås vinner seg ved gjentatte gjennomsyn. Første gang jeg bladde gjennom boka, slo de meg som ensformige og dystre. Men etter hvert stiger de frem: De leker med lys og mørke. Det er flere farger der enn jeg så til

å begynne med. Det er noen elementer som går igjen: Vinduer som utvikler seg fra å være blinde til å få et lys i seg, det er blader eller robåter, noen elementer i bildene minner om dører vi kan se inn gjennom, eller kister vi kan se ned i. Det er fint med bilder som gir rom for fantasien. Favorittene mine er bildet på dobbeltsiden om «fokusendringsobjekt», og det siste bildet i boka, som bruker trekantene som riss, og antyder mennesker inne i trekantene. En fin måte å antyde håpet om at våre liv er omsluttet av Gud. Akvarellene har noe av det ved seg som jeg kan savne i tekstene, noen åpne rom å gå inn i. Jeg savner ord som gir plass for mine erfaringer, bilder og refleksjoner.

Jervell- og alumniseminaret 2016

Årets Jervell- og alumniseminar vil fra i år bli lagt i tilknytning til Trosopplæringskonferansen, siden dette gjør det enklere for utenbys prester å delta.

I år holdes derfor Jervell- og alumniseminaret tirsdag 18. oktober på Domus Theologica.

Vi kommer tilbake med mer informasjon om programmet i neste nummer.

Merete Thomassen,
 Førsteamanuensis ved Det praktisk-teologiske seminar
 merete.thomassen@teologi.uio.no

Kirkefolk og folkekirke

EGON ASKVIK
KYRKJEFOLK

Egon Askvik
Kyrkjefolk
 Skald forlag, 2015. 216 s.

Nesten ukentlig dumper det inn anmeldereksemplarer av teologisk og kirkelig litteratur på Nytt norsk kirkeblad-redaktørens kontor. Vanligvis kikker jeg raskt på bøkene og setter dem i hylla for så å distribuere dem videre til anmeldere. Da boka *Kyrkjefolk* havna på kontoret mitt en regnfull Oslo-høstdag, ble jeg sittende i tre kvarter og bla i den før jeg greide å rive meg løs. Jeg tok meg i å le høyt flere ganger, og ble jevnlig blank i øynene. For denne boka er et praktisk-teologisk praktstykke der den norske folkekirken blir kjøtt og blod, formidla gjennom ord og bilder.

Egon Askvik, mangeårig sokneprest i Leikanger og dyktig hobbyfotograf, har med dette publisert en perle av bok. «Kyrkjefolk» har blitt til over en periode på ett år. I løpet av dette året har han intervjuet og fotografert over hundre kirkemedlemmer i soknet sitt, som består av to tusen innbyggere. Prosjektet hans har vært å få «vanlige» folk, i den grad folk er vanlige, til å formulere egne tanker om livet, kirken, troen og Gud. Intervjuene er strukturert etter alder, det vil si at de yngste informantene kommer først, og de eldste sist i

boka. Her spenner det fra nydøpte Tuva (som naturlig nok ikke formulerer sin egen tro, men får betydninga av dåpen formulert av foreldrene), til Marta, som ble døpt i 1914, og følgelig er over hundre år. For de yngstes del blir det fortalt for eksempel hvilke sanger som synges ved leggetid, hvilke barnehagegudstjenester barna deltar i, og hvilke favorittbøker om Jesus som blir lest på sengekanten. Fortellinger, sanger og kirkebesøk i regi av barnehage og skole spiller en viktig rolle for de yngste barna. For de litt større barna dreier det seg i tillegg om skolens religionsundervisning, speiding, leir, trosopplæringsaktiviteter, og kirkebesøk i forbindelse med familiære kirkelige handlinger, særlig dåp.

Askvik lar intervjuobjektene komme til orde ukommentert, uansett alder, og det er en gjennomgående nøkternhet i de ulike fortellingene som gjør at boka framstår som svært troverdig. Nå er det langt utenfor mitt kompetanseområde å vurdere fotografisk kvalitet, men reint typografisk består hvert intervju av et helsides portrett av informanten, fotografert på arbeidsplassen, i barnehagen, med et musikkinstrument, på sykehjemmet, eller med fotballen under armen. Portrettene er ledsaga av korte tekster som består av de ytringene informanten har gitt. Det skaper en sterk opplevelse av at intervjuobjektene får komme til uttrykk på en måte som verken inderliggjør eller forskjøner dem, men ser dem på deres egne premisser. Når det gjelder de yngste, har han unngått å gå i «gullkorn fra barnemunn-fella». Barnas uttalelser er gjengitt usentimentalt. Likevel greier han å understreke en del formuleringer som påkaller smilet og utfordrer tanken, som når Oskar sier i forbindelse med skolens religionsundervisning at han blir litt forvirra over alle personene og gudene de lærer om, «men det er egentleg berre Jesus eg har kontroll på», eller som når konfirmanten Marius forteller at han måtte bruke hele fargepaletten da de på konfirmantleir ble bedt om å male et bilde med de fargene de trodde Gud hadde; «for eg meiner at Gud er fargerik». Heller ikke blir intervjuobjektene gjort frommere enn de er. Det gjelder alle aldersgruppene. Kim Andre forteller at han er hekta på dataspill, men bare går i kirken når han blir bedt i dåp og konfirmasjon, og ellers ikke har så sterke meninger om kristendommen. Synnøve forteller at hun ikke

er så sterkt troende, at gudstjenestene er langdryge og kjedelige, men hun føler likevel at hun hører til i kirken. Flere snakker om hvor provosert de er over at homofile og lesbiske ikke får gifte seg i kirken, og at de har problemer med dogmer og etikk. Henny-Kristin forteller at troen på Gud ble borte den dagen hun fikk vite at moren skulle dø. Mens andre igjen forteller at kirken og troen har en avgjørende betydning for at de skal greie å komme seg gjennom hverdagen. Det fortelles om små og store livshendelser der troen har forsvunnet, eller blitt styrka, og om livsløp som har ført til utmeldelse av kirken, men også innmeldelse igjen. Det fortelles om å ikke føle seg kristen nok, og om å føle at en kan komme som en er. Hele livsløpet er representert gjennom ulike stemmer, helt inn på sykehjemmet, der de eldste informantene er døpt i 1916 og 1914. Avslutningsvis er det også et par informanter som tilhører andre kirkesamfunn og andre nasjonaliteter, og som fungerer som en viktig påminnelse om at kirken er mer enn Den norske kirke.

Noe av det som gjør boka så troverdig som den er, er at fortellingene er så sammensatte. Askvik må åpenbart ha evnen til å få folk til å snakke ærlig. Det fortelles om nærhet og avstand til kirken, tillit og provokasjon, mening og kjedsomhet. *Kyrkje-folk* er en kjærlighetserklæring til kirken, lokalmenigheten og folket i Leikanger, men fungerer som så mye mer enn det: En påminnelse til alle oss som jobber der om at kirken vever seg inn i folks liv på tilsikta og utilsikta måter, på godt og vondt, men (nesten) aldri på en likegyldig måte. Boka ga meg lyst til å bli menighetsprest igjen.

Tekstgjennomganger

En samtale med Bergmann om nattverd

Skjærtorsdag – Torsdag 24. mars 2016

Lesetekster:

Salme 116,1–14 - Herren kom meg til hjelp

1 Kor 11,23–26 - Herrens måltid

Evangelietekst:

Joh 13,1–17 - Jesus vasker disiplenes føtter

- Hvis du har lyst å gå til alters, så skal du gjøre det. Hvis man lever i stor pine, hvis man er hardt presset og ikke vet hvordan man skal ha det med seg selv, så kan det være godt å gå til alters og få lov til å legge sin nød til Guds hjerte.

- Jeg vet ingenting om Guds hjerte.

- Du behøver ikke vite. Men det er nåde i selve handlingen. Og den lindrer kanskje lidelse.

- Det klarer jeg nok ikke.

- Gjør som du vil. Vi ses uansett klokken åtte.¹

Samtalen ovenfor er hentet fra «*Enskilda samtal*» av Bergman, nå aktuell med Riksteateret i Liv Ullmans oppsetning: *Fortrolige samtaler*. Stykket er satt sammen av ulike samtaler som kretser rundt temaene frihet og kjærlighet, sannhet og skyld, ensomhet og tilhørighet. Nattverdshandlingen er sentral både

i åpningsscenen og avslutningsscenen. I den første scenen, hvor sitatene ovenfor er hentet fra, er det den unge Anna (Bergmans mor) som har kvaler rundt dette å gå til nattverd på konfirmasjonsdagen. Hun har et fortrolig samtaleforhold til sin prest Jakob, som både gir raushet og refleksjonsrom. Det hun aller mest håper på, som enhver ungdom, er at noen skal se henne som den hun er og gi henne bekräftelse. Noe som reflekteres i at hennes største ankepunkt ved å ikke bli konfirmert, er at da får ikke Jakob se hennes nydelige konfirmasjonskjole. I slutten av stykket får vi vite at hun ble konfirmert, ettersom trusselen fra hennes mor var at hvis hun nektet, ville hun ikke kunne bli med familien på den planlagte turen til Hellas.

I avslutningsscenen er det igjen nattverden som står sentralt. Jakob er blitt en gammel mann og vil gjerne ta imot nattverd ved sin sykeseng. Han har sendt bud etter Anna, for han har tenkt mye på henne gjennom livet. I teateroppsetningen er det Jakob som med skjelvende hånd tar kalk og disk og innstifter nattverden, mens Anna faller på kne og tar imot. Før denne lysende handlingen gir Jakob en tale om underet. Om «...det troverdigste, enkleste, men også mest storslagne av alle undrene i evangeliene. Du kan se disiplene sitte der de sitter i det langstrakte rommet i mørkningen. De har kanskje spist et enkelt aftensmåltid sammen, som kanskje har minnet dem om det siste måltidet med Mesteren. Men nå er de mismodige, fortvilte, og bokstavelig talt livredde». Videre forteller Jakob om det store underet at evangeliet bredde om seg og kirken startet ut fra dette lille, redde fellesskapet. «Før to år var gått, var kristendommen spredt rundt hele Middelhavet og langt opp mot Frankrike. Millioner og millioner av mennesker var kristne og gjorde seg klare til å holde ut tortur og forfølgelse. Slik ser underet ut. Og der stanser jeg (...). Nattverden er en bekräftelse og skal minne deg om din samhörighet med underet».

En av fortellingene om Anna er at hun forlot ektemannen i en periode for å være sammen med sin livs kjærighet, Thomas. Presten Jakob hadde oppfordret til samtaler om sannheten. Men sannheten er vond og den hadde avstedkommet mer løgn. Hvis en legger en nordisk pietistisk kristendomsforståelse til grunn, kunne en forvente at nattverdshandlingen

i den siste scenen var preget av Annas anger og absolusjon. Men scenen får mer karakter av en henvendelse mot noe evig, som alltid står fast, på tross av alt. Ordene som blir benyttet i teaterstykket ved nattverdsinnstiftelsen, er nesten ordrett det som er dagens lesetekst, fra Korinterbrevet. Der går en rett fra å benevne elementene til minneoppfordringen. For oss som kan innstiftelsesordene ut og inn, er det lett å merke i en teatersal hva som mangler i forhold til Den norske Kirkes (og Svenska Kyrkans) liturgi, nemlig setningen: «.. som utøses for dere så syndene blir tilgitt».

Betyr det at Bergman er mindre opptatt av nattverds-handling som syndsforlatelse? Ved å bruke Korinterbrevets nattverdsformular i den siste scenen er det i alle fall minne-aspektet som kommer tydeligere fram. Ifølge presten Jakob sine ord: «Minne deg om samhørighet med underet», (kirken jf avsnittet ovenfor). Likevel går det en bue fra denne siste scenen tilbake til den første samtalen, hvor Jakob forteller om nåden og lindringen som følge av nattverdshandlingen. Kanskje er det presten Jakob som mest trenger denne nåden og lindringen ved livets slutt? Han hadde gått et helt liv og undret seg hvordan det egentlig hadde gått med Anna, uten å følge opp kontakten. På denne måten setter Bergman søkelys på noe som mange prester erfarer; en blir berørt av de samtaler en fører med mennesker. Men er det god yrkesetikk å oppsøke mennesker som en har hatt fortrolige samtaler med, for å tilby oppfølgingsamtale? Mange vil mene at det er riktigst at den som har behovet for samtalen tar kontakt, slik at samtalen springer ut av behovet hos den andre, og ikke hos presten. Likevel, det finnes neppe noen entydige svar. Kan hende er det en yrkesmessig omsorgssvikt å ikke tilby oppfølging når en vet at det krever tid å finne ut av de store eksistensielle spørsmålene? I Annas tilfelle avsluttet samtalerelasjonen etter at hun mottok og fulgte rådet, men hun kunne trolig trengt flere samtaler for å bearbeide de eksistensielle temaene i livet sitt. Kanskje kan denne «samtalen» med Bergmans tekst være verdt å ha med seg inn i den videre refleksjonen om nattverdsfeiring og skjærtorsdag. Jeg tenker at Bergman folder ut mange sider ved det å gå til nattverd: ambivalens, ønske om tilhørighet, vil- le vise seg fram, skammen, håpet om lindring. Noen ganger er

vi som den unge Anna som ikke vil tilhøre fellesskapet og ikke synes vi vet nok. Andre ganger kan vi motta nattverd fordi relasjonene i rommet er viktig, fordi vi merker at ritualene representerer en forbindelse til noe evig. Til sist er kanskje nattverden det en kan gå til når ord og tanker ikke lenger strekker til, for å lene seg mot nåden som rommer alt.

Johannes på skjærtorsdag

På skjærtorsdag i år er det ikke innstiftelse av nattverden som er evangelietekst, slik det er i 1. og 2. tekststykke. Mange av evangelietekstene i 3. rekke er fra Johannesevangeliet. Av den grunn inviterte noen prester i Oslo domprosti til tekstverksted rundt Johannesevangeliet, med professor emeritus Trond Skard Dokka som foreleser og samtalepartner. I fortsettelsen bruker jeg notater fra tekstverkstedet, som en kilde til min oppfriskede kunnskap om Johannesevangeliet.² Johannes har ingen fortelling med nattverdsinnstiftelse, heller ikke dåpsbefaling. Likevel er det tydelig at urkirkens nattverdspraksis er kjent, noe som kommer fram i diskusjonen i 6, 51-58: *«Hvordan kan han gi oss sin kropp å spise?» Jesus sa da til dem: «Sannelig, sannelig, jeg sier dere: Hvis dere ikke spiser Menneskesønnens kropp og drikker hans blod, har dere ikke livet i dere. Men den som spiser min kropp og drikker mitt blod, har evig liv, og jeg skal reise ham opp på den siste dag».*

Det første tegnet hos Johannes, vinunderet, kan også leses med referanse til nattverden: Overflod og gode gaver som blir menneskene til del.

En annen tekst er også blitt tolket som referanse både til dåp og nattverd hos Johannes: *«Men en av soldatene stakk ham i siden med et spyd, og straks kom det ut blod og vann. Han som så det, har vitnet om det for at også dere skal tro. Hans vitneut-sagn er sant, og han vet at han taler sant».* (Joh 19. 34-35).

Å lese Johannes er å gå inn i en helt annen språkverden enn synoptikernes. En eldre forståelse av Johannesevangeliet er at Johannes er mest opptatt av det symbolske og åndelige, og at tegnene bare er en innpakning for å få fram det *egentlige* budskapet som kommer i talene. Men det konkrete og metaforiske er sterkt forbundet og kan ikke adskilles. I kapittel 13 blir selve talestoffet flettet inn i handlingen (Dokka). Her går det

kroppslige og den metaforiske betydningen hånd i hånd (eller hånd i fot). Det Jesus ønsker å fortelle noe om skjer samtidig som han utfører en handling, som blir selve implementeringen av det sagte.

Men hva betyr det at Jesus vasker disiplenes føtter?

Vaskejobb - en møkkejobb?

Få steder i NT blir fotvasking nevnt eksplisitt. Da Jesus er på besøk hos Simon, kommer en kvinne inn, væter, tørker, salver og kysser Jesu føtter. Her blir fotpleien framstilt som noe vakker, sårbart, velduftende, behagelig. Simons nedlatende holdning overfor kvinnen som utfører handlingen blir irettesatt av Jesus. Hadde Simon tilbudt fotvasking, kanskje? Med andre ord: burde han ikke det, når han ville være en høvisk vert? Kommentarbøker lar meg vite at fotvasking var en tjeners jobb, og helst en ikke-jøde (for å hindre at også den som utførte vaskejobben skulle bli uren?).

Få steder er fotvasking et tema i våre liv. Dusjen har tatt over. Spaavdelinger er kanskje det nærmeste vi kommer steder som tilbyr lignende handlinger. Der kan noen ta seg av din skitne kropp (hverdagslivets slagg og dritt som setter seg i muskulaturen) og gjøre den myk og behagelig slik at du kan gå tilbake til fellesskapet, renses og fornyet. Hvem som skal vaske skitten din *i hjemmet*, er også en aktuell debatt for tiden. Vasking i hjemmet er ofte framstilt som en møkkajobb, som det er mest aktverdig å gjøre selv. Andre vil ha det til at det er en helt vanlig jobb, og en bra mulighet for noen til å komme inn på arbeidsmarkedet. Imellom linjene dirrer spørsmålene om hvorvidt vi er i ferd med å etablere et nytt tjenerskap for middelklassen, og hva vi i tilfelle synes om det. Med dette i bakhodet er det interessant å lese teksten. For i fotvaskingsteksten aktualiseres nettopp tjenerrollen og synet på den.

Peter protesterer mot å bli vasket av Jesus. Han forstår ikke at dette er viktig for Jesus, for å stake ut kjærlighetens vei. Peter forstår ikke at dette er viktig for ham selv, for å kunne ta imot denne kjærligheten. Etter handlingen kommer Jesu forklaring; det han har gjort skal være et forbilde for dem. Det greske ordet som benyttes, er *hypodeigma*, og er sjeldent brukt i NT. Dokka mener at *forbilde* er en dårlig oversettelse fordi

den kan henlede mot en moralsk forståelse. Men dette er noe som overgår etikken, det dreier seg mer om en identifisering av biografi, noe som omhandler hele personen. Ifølge Dokka er begrepet *paradigme* ikke så dumt å ha i tankene, det har tilnærmet lik oversettelse som *hypodeigma*; mønster, forbilde, mønstergyldig eksempel, og blir benyttet for å beskrive noe mer overgripende. (*Paradigme* ble av T. Kuhn definert som de sett av regler og forståelser som samler et forskerkollegium omkring en vitenskapelig praksis, helt til de eventuelt endres og erstattes av noen andre.) Det er fristende å leke videre med begrepsbruken og tenke seg at det Jesus gjør forteller om et paradigmeskifte. Tidligere har tjeneroppgavene vært forbeholdt de med lavere status (ikke-jøder, kvinner), men nå snus alle tjenerforståelser på hodet. Tidligere skulle herren la seg betjene, nå er det herren som bøyer seg ned. Høyt og lavt er ikke lenger meningsbærende kategorier. Å herske er nå å tjene. Å leve er nå å gi seg hen for andre.

«Slik jeg har gjort mot dere skal dere gjøre mot hverandre». Slik - bøye oss ned, ta i skitten. Slik - for å vise kjærlighetens vei, den går gjennom å tjene. Slik - for å gjøre det gudommelige prinsipp kjent på jorda, de minste skal bli de største. Slik - for å gjøre godt.

Tjernerideal på en skjærtorsdag

På en skjærtorsdag gir det kanskje mening å ta utgangspunkt i bordmetaforen. Jeg minnes en litt rar fortelling, mulig jeg husker den feil. Den handler om noen som sitter rundt et bord med en nydelig kjøttgryte, og hvor alle har så lange skjeer. Når de sitter der, får de ikke til å spise, fordi de treffer ikke munnen med de lange skjeene. Sulten og irritasjonen tiltar. Helt til noen kommer på at de kan mate den som sitter rett overfor seg ved bordet, da får de alle noe å spise.

Tjeneste ved bordet, også kalt diakoni, handler om å se den som sitter overfor meg, og se hvordan jeg kan bidra til at den andre får i seg av livets gode gaver. Våger vi å tjene andre og la oss bli betjent av hverandre, istedenfor å sørge for oss selv? I en tid hvor mange er opptatt av å posisjonere seg riktig, nærmest opphøye seg selv, kan det kjennes risikabelt å bøye seg ned, gi andre plass. Men kanskje er det nettopp slik motkraf-

ten eller det motsatte herskeridealet kan merkes?

Bordmetaforen inviterer også til å reflektere over hvordan langbordet i verden er dekket, og hvem som sitter hvor. Det sitter altfor mange nederst ved bordet og ser på at noen der oppe i det nordvestlige hjørnet gafler i seg all maten. Hva skal til for at vi gløtter opp og sender maten, deler? For ikke å si: sørger for at de som sitter nederst kommer øverst?

Til sist vil jeg ende der som samtalen med Bergman ender. Nattverd er å bli invitert. Bli betjent. Av ham som viste oss kjærlighet. Bli en del av det hele. La fare hen, la gå. Nåden rommer alt.

Salmeforslag:

159 Jesu disipler

668 Gud sønn steg ned å tjene

205 Kornet har sin vila

163 No vaskar han føttene deira

162 Såkorn som dør i jorden

140 O Herre, la mitt øye

Fotnoter:

1 Sitatene er avskrift fra Nasjonalbibliotekets «Bokhylla». <http://www.nb.no/nbsok/nb/202c6715c875c4b62095cf1fbed5fdd3.nbdigital?lang=no#139>

2 Jeg tar forbehold om at jeg har notert feil, misforstått Dokka. Men med en så tydelig og engasjert foreleser vil jeg tro at jeg fikk med meg det vesentligste.

Sørgmodig

Langfredag – Fredag 25. mars 2016

Evangelietekst:

Markus 14,26–15,37 - Lidelsesberetningen

Langfredag er en markant dag i kirkeåret. Vi følger Jesu lidelse. At han tas til fange, forhøres, blir mishandlet, henges opp på et kors for å dø. Han dør og tas ned fra korset. Legges i et likklede og legges i grav. I fortellingene om Jesu lidelse får vi med oss mange bilder, om spott og spe, smerte og svik, sorg og omsorg. Barmhjertighet og ondskap.

Evangeliet etter Markus

I konfirmanbibelen står det i veiledningen til konfirmantene at det er fint å begynne med å lese Markus, som en inngang til Bibelen. Markus har en rett-frem-skrivemåte. Uten for mange ekstra forklaringer eller lag med betydning. Han gjenforteller levende. Det er vel derfor grei inngang til å begynne med Markus. Markus skriver apostelen Peters historie, han er tolk for Peter. Det er det eldste av evangeliene, skrevet om lag år 65. Peters nærhet til Jesus kommer godt frem i lidelsesberetningen. Kapittel 14, vers 29: *Om så alle vender seg fra deg, skal jeg ikke gjøre det!* Og i vers 71: *Men han gav seg til å banne og sverge: Jeg kjenner ikke den mannen dere snakker om. I det samme gol hanen. Peter brast i gråt.*

I vår gudstjeneste er lesningen av lidelsesfortellingen og salmene som synges hovedelementene på langfredag. Og denne dagen er kanskje musikk og lesning nok, opplever mange.

Noen bruker visuelle elementer - som bilde av den lidende Jesus Kristus på korset, roser som symboliserer Jesu fem sår, sortkledd korgruppe, nedstrippet alter - for å utfylle langfredagsgudstjenesten. I vår menighet har vi variert med å dele tekstlesningen mellom flere, vi har noen år hatt en kort preken eller tekstmeditasjon i tillegg, vi har hatt lystenning som en bønnehending i stillhet, vi har valgt å ha å capella-korgruppe og latt orgelet være stille. Vi har også valgt å forlate kirken mørklagt i fellesskap, for så å bringe lys og alterelementer inn med jublende sang på påskedags morgen.

Mulighetene er mange, men hovedfokus blir allikevel sentring om selve teksten og musikken.

Moment til preken

Jeg vil dvele ved Markus 15,33ff. Jesus dør.

Da den sjette time kom, falt det et mørke over hele landet helt til den niende time. Jesus ropte med høy røst: «Eloï, Eloï, lemá sabaktáni?» Det betyr: «Min Gud, min Gud, hvorfor har du forlatt meg?»

Jesu siste ord på korset utroper fortvilelse, bunnløs angst. Hvorfor har du forlatt meg? Forlatt. Selv Jesus, Guds sønn, spør hvorfor. Selv Jesus, Guds sønn, kjenner seg forlatt. Jesu siste ord på korset bærer i seg ordene om at nå er det slutt. Nå protesterer selv Jesus, nå gir selv Jesus opp. Ordene er skjellsettende (Ord som danner et skille.) Ropet er til Gud, Jesus roper og ber. Livet går ut av Jesus. Jesu ord er fra Salme 22,2 (GT), salmen setter ord til den fortvilelsen, eller si angsten, det er å være i skillet mellom liv og død, i skillet mellom å være i Guds væren og å være forlatt.

Og så dør han, utånder. Så er han ikke mer. Livet er borte. Døden er der. Mørke, smerte, fortvilelse, død.

Lidelsesberetningen langfredag slutter her. Lidelsen tar slutt med døden. Med død følger sorg. For han var ikke der alene. Mange sto rundt. De sørger. Og de sørger for at Jesus blir stelt og lagt i grav.

I vår kirke har vi et relieff med Jesus i Getsemane hage, der han sitter på kne og angsten står skrevet i ansiktet hans. Foran ham kneler en engel, som bøyer seg ned for å trøste. Kunstneren har fått fram angsten, men også trøsten, lindringen.

Jeg vil flytte blikket avslutningsvis til Edvard Hoem sin salme 177 i salmeboka, «Bleik på krossen heng han», - siste verset: Midt i dødens time ropar han frelsa ut: Kjærleiken som er større enn døden, viser ein veg til Gud.

Påske

Påskenenatt / Ottesang – Lørdag 26. mars / Søndag 27. mars 2016

Lesetekster:

1 Mos 1,1–5;1,26–2,2 - Gud skaper lyset og menneskene og 2

Mos 14,1–22 - Sivsjø-underet

Rom 6,3–11 - Forenet med Kristus i dåpen

Evangelietekst:

Mark 16,1–8 - Jesus står opp

Denne tekstgjennomgangen vil fokusere på evangelieteksten fra Markusevangeliet, og i dette vil jeg forsøke å knytte opp teksten til tanker rundt feiringen av påskenenattsmesse. Påskenenattsmesse har vel vært feiret på mange måter og til ulike tider på påskeaften; det er et sterkt symbol å feire denne messen rundt midnatt, når natten er mørk, og dåpslysets symbol blir ekstra sterkt og tydelig. Kan man legge til rette for dåp denne kvelden (det er ikke så lett når messen er rundt midnatt), vil det være et flott element i liturgien. Om man ikke klarer å få til barnedåp, har man kanskje mulighet for å tilby voksendåp, og kanskje er det noen kommende konfirmanter i menigheten som kan feires denne dagen.

Påskenenattsgudstjenesten kan gi rom for å leve seg inn i mørkets makt som blir brutt av lyset. Påskenenatt feires ofte rett før midnatt, som skaper en inngang til påskedagen. Mange plasser feirer en i steden ottesang. Som utgangspunkt tenker jeg liturgien kan feires på samme måte enten en velger midnattsvarianten eller står opp i otta, og feirer den om morgenen, kanskje til og med «meget tidlig [...], da solen gikk opp», slik Markus skriver i vers 2, med påfølgende påskefrokost.

Vakkert er det også å avslutte gudstjenesten ute på kirkegården, å gå med tente lys ut iblant gravene, mens en synger om påskedagens lys og håp, midt blant de dødes graver.

Vi feirer det store underet i påskenen. Ingen så vel selve oppstandelsen, lyset, lyden og bevegelsene som løftet vår Frelser opp av lik-kledet, opp fra gravsteinen han lå på, som dyttet bort steinen, og lot Herren spasere ut i lyset...

Vi som lever i dag må lite på og leve oss inn i øyenvitneskildringene.

Markusevangeliet

Markus beskriver det hele for oss, og vi blir opp i hans siste kapittel i boken. Vi får høre vitneskildringer av de som så stedet der Jesus lå. Vi får bli med kvinnene, «tidlig om morgenen den første dagen i uken kom de til graven da solen gikk opp», (vers 2). Versene våre er egentlig det avsluttende ordet fra evangeliet (1-8), versene etterpå er sannsynligvis et senere tillegg (vers 9-20), forklarer Hartman i sin gjennomgang av Markusevangeliet. Det sier oss i hvert fall at kvinnene ved graven må ha fortalt om det de så, de kan ikke bare ha tiet, da hadde ikke ordet spredt seg. Tillegget sier også at Maria Magdalena fortalte det til de som hadde vært sammen med Ham, enten det var kun disiplene eller også flere tilhørere; «de som hadde vært sammen med ham» (vers 9-10).

Men i vår avgrensede tekst brytes egentlig mønsteret om å fullføre åpenbaringsmening, med at de ikke utfører det. Vi får i grunn ikke høre så mye om kvinnenes reaksjon når de møter mannen i de hvite klærne, men vi får vite at de blir veldig redde, når de får budskapet.

Hos Markus er oppstandelsesberetningen delt i to hoveddeler. Den første er en beretning om kvinnene som kom til graven (vers 1-8), del to en oppsummering, hvor det også nevnes flere eksempler på hvordan Jesus viste seg etter oppstandelsen og gir oppdraget (vers 9-20).

Markusevangeliets særpreg

Markus forteller om de tre kvinnene, Maria fra Magdala, Maria, Jakobs mor og Salome. Kvinnenes opplevelse blir nøkkelen til hvordan vi forstår det store og underlige som her skjer. De

funderer på hvordan de skal klare å flytte den store steinen for å nå inn til Jesus. Allerede her får vi et innblikk i hvilke krefter som er i gang, som kvinnene skal få være vitne til. Markusevangeliet klarer på den måten å beskrive hvilke enorme krefter som er i gang, i det de tenker på hvordan de skal klare å flytte den. Vi blir tatt med inn i tankene og følelsene som kvinnene bærer på.

Det er ikke vanskelig å hoppe inn i historien, det fortelles så beskrivende og levende for oss, om kvinnene som er i en sorgprosess, ønsker å salve liket til sin døde venn, og da de kom frem til stedet hvor en kun forventer å se døde stener og en død kropp, møtes de av et så stort syn. Dette øyeblikket endrer ikke bare deres liv, men bekrefter også deres verdi som vitner og utvalgte, til å forkynne verdens viktigste og største nyhet.

Men det er et særtrekk hos Markus, en del av det som ofte kalles Messiashemmeligheten, at vitner og disipler ikke skal avsløre eller fortelle om alle under og gjerninger. Også her blir vitnene redde og skremte, og flykter i taushet. I motsetning til Matteus, legger Markus veldig stor vekt på at kvinnene ble grepet av frykt (vers 8).

Markus har med mer enn Matteus om kvinnenes besøk ved graven, han beskriver detaljer og skaper slik et veldig beskrivende bilde.

Synoptikerne forteller at engelen/ de to mennene/en ung mann (hos Markus) først forteller kvinnene at Jesus er stått opp.

Der Matteus forteller at de kom for å se til graven, sier Markus og Lukas at de hadde med seg velluktende urter. Markus utdyper og forklarer dette enda mer for oss, ved at de kom for å salve Jesu legeme. Men hos alle tre synoptiske evangelier er det en: 1) konstatering av at «han er ikke her», og 2) et budskap om at han er stått opp. Matteus og Markus forteller videre at budskapet inneholdt to trekk til: 3) befaling til kvinnene om å si fra til disiplene; Markus nevner Peter eksplisitt i tillegg og 4) beskjed om at Jesus skulle møte dem i Galilea.

Det gode budskapet

Hva betyr alt dette for mennesket i dag? Hvorfor skal vi fortset-

te å forkynne budskapet om Herrens liv, død og oppstandelse? Også dette forteller evangelistene oss: gjør som kvinnene fikk beskjed om. Dra ut i livet igjen, tilbake til hverdagen igjen, inn i dagen igjen. Fortell om det du så, hørte, fortell at Jesus har stått opp. Det er i hverdagen livet leves, og det var i hverdagen Jesus stod opp. De fikk møte ham på veien og høre ham hilse dem med kjente ord. Jesus kom gående mot dem, slik han hadde sagt at han skulle. Å leve i påskehåpet er å bære med seg denne viten inn i dagliglivet og all den grå hverdag som av og til glimter til i lys.

Oppstandelsen skjedde på den første dagen i uken, og det var jo den første arbeidsdagen, den første hverdagen i uken. Det kan fortelle oss om at Jesus møter oss i hverdagen, han er der, han har stått opp og gått i forveien for oss, før morgengry har han møtt oss hver nye dag.

Avslutning

Slutten på evangeliet etter Markus tar oss tilbake der det hele starter i evangeliet. Til Galilea og Jesu dåp. Vi får på den måten bekreftet at det var den samme Jesus som kom til sitt virke den gang, som stod opp igjen på påskedagen og kommer oss i møte. Vi får dermed også inngang til Jesu dåp, som blir et bånd til vår egen dåp til hans død og grav, slik Paulus forteller oss i leseteksten fra romerbrevet.

I oldkirken var det jo vanlig å ha dåp en gang i året, på påskenatten. Og tiden før var en læretid for dåpskandidatene. Når vi da får høre om at Jesus har stått opp, blir vår dåp vevd inn i hans dåp og i hans liv, og vårt liv og vår død blir ikke lenger det samme, men får kastet et evig lys av håp over seg.

Bakgrunnen for evangelieteksten klinger mot lesetekstene: Skapelsen, Sivsjo-underet og Paulus sin tydeliggjøring av forholdet dåp-død-frelse. Påskenatten oppsummerer på alle måter grunnsteinene i den kristne tro og tradisjon, og det er selvfølgelig fordi hele frelsesgjerningen kulminerer i påskedagens mysterium.

Hva skal vi så fokusere på en slik dag? Lys og mørke er kontrastene som går igjen som en rød tråd i dagens tekster. Lyset som avgrenser mørket i Skapelsesberetningen, om Moses og Israelittene som berger livet fra havdøden, og om Paulus som

forkynner for oss at vi er døpt til både Jesu død og oppstandelse, og derfor eier håpet om det evige livet.

Om man skal preke på denne dagen, får være opp til den enkelte. Kanskje kan det dramatiske og symbolske beholdes om man ikke preker, og slik kan man utlegge tekstene på de påfølgende gudstjenester som følger på høymesse første og andre påskedagen.

Dagen gir store muligheter til virkelig å spille på underet og mysteriet, bruke symboler om lyset som skinner i mørket, og gi rom for å bruke kirkegården som et bilde på å leve seg inn i hvilket budskap som virkelig møter oss denne dagen. Vi kan på denne måten løfte vårt eget håp om det evige liv, for oss selv og våre kjære inn i dette evige håpslyset fra Jesu oppstandelse.

Salmeforslag fra Norsk salmebok 2013:

947 (gjentas) ved inngang, under inngangsprosesjon, med dåpslyset inn i en mørklagt kirke

184 ved tekstlesningene

594 ved dåpspåminnelsen/evnt dåpen

173 ved forbønnen

162 ved nattverden

199 til utgang

198 ute på kirkegården

Litteraturliste:

Det Danske Bibelselskab; sammenstillet av Iver K. Madsen:
Evangelierne, København 1975

Hartman, Lars: *Markusevangeliet*, Stockholm 2005

Isaksen, Sjur: *Ordet gjennom året*, Luther Forlag 2011

Skjevesland, Olav: *Ord til tro*, Verbum 2011

Trekkspill

Påskedag – Søndag 27. mars 2016

Lesetekster:

2 Mos 15,1–3 - Hest og kriger styrtet han i sjøen

Kol 2,12–15 - Begravet med Kristus

Evangelietekst:

Joh 20,1–10 - Den tomme graven

Den kristne tidsforståelsen er ikke som en linje, sier Charles Taylor. Den er som et trekkspill. Noen dager ligger de hendelsene vi feirer like langt fra vår feiring som historiebøkene tilsi-er. Andre dager er det bare en sammenpresset millimeter som skiller. Liturgi, bibellesning og vitnesbyrd forteller oss at det som skjedde den gang da, er det samme som skjer hver gang vi minnes det som skjedde. Påsken er en tid hvor trekkspillbelgen er helt sammenpresset, og påskemorgen er det nesten som om avstanden ikke finnes. Predikantens og liturgens jobb er å knipe ytterligere til vi til slutt nærmest kan trekke inn luf-ten fra den tomme graven. Liturgien som har i seg elementer fra den aller første kristne tiden, skal lyde - og synes - sammen med prekenen som skal dra menigheten helt inn i hagen, så nært at vår sidekvinne i kirkebenken like gjerne kunne ha hett Maria Magdalena. Mon tro om ikke denne oppgaven blir for stor? Fristelsen til å overlate det hele til noen andre gjør seg gjeldende hos herværende prest.

Lovprisning og tung dogmatikk

Lesetekstene for påskedag gir oss de to ulike elementene som kan prege gudstjenesten påskedag – og forhåpentligvis kan disse elementene flettes sammen – nemlig den jublende lovsangen og den tunge dogmatikken. Exodus-teksten tar oss med til israelittenes jubel da de var velberget over på riktig side av sjøen. Utslettelsen hadde truet og Gud hadde kommet dem til redning. I brevet til kollosserne får vi Paulus' fortolkning av påskehendelsens konsekvenser. Vi var døde, men har blitt levende gjennom Kristi tilgivelse. Men dogmatikken mangler ikke poetisk snert på påskedag: Han kledde maktene og åndskreftene nakne og stilte dem fram til spott og spe da han viste seg som seierherre over dem på korset. Disse to tekstene rammer inn evangeliet fra fortid og ettertid, typologien fra Exodus og Paulus' senere fortolkning. Så til selve saken.

Oppstandelsesoppdagelse i tre trinn

Vi går inn i påskedag mens det fremdeles er mørkt, den første dag i uken. Symbolsk og konkret blir dette fortellingen om veien fra mørke til lys. Vi har tre følgesvenner: Maria Magdalena, disippelen Jesus hadde kjær og Simon Peter. De to førstnevnte var ved korsets fot langfredag.

Strukturen på vår tekst er tre fremstøt, hvert fremstøt litt dypere enn det forrige. Maria Magdalena møter vi først, når hun er på vei til graven. Vel fremme oppdager hun at stenen er tatt bort. Hun bråsnur, løper bort og møter Simon Peter og den andre disippelen. Det står ikke i teksten at Maria Magdalena ser noe mer enn stenen som ikke ligger der var forventet å ligge. Men enten hun regner seg frem til at ingen ville fjerne stenen for moro skyld uten å være ute etter den som lå der, eller om hun fikk et glimt av det som ikke var bak stenen som ikke var der, så kan hun nå varsle om at noe var galt. De har tatt Herren bort fra graven, og hun vet ikke hvor de har lagt ham. Maria Magdalena stoppet utenfor graven, og løp for å varsle de andre.

Dette er en hektisk scene hvor det løpes mye. Ellers løpes det lite i evangeliene. Etter å ha blitt varslet løper Simon Peter og den andre disippelen sammen mot graven. Den andre disippelen kommer først frem. Han bøyer seg inn, ser linkledet

som ligger der kroppen lå, men går ikke inn. Han kom frem til gravens dørterskel – og stanser. Så kommer Simon Peter. Han går inn, ser linkledet ligge der kroppen lå og ser at hodekledeet ligger et sted for seg selv. Til slutt kommer også den andre disippelen inn. Han så og han trodde.

Struktur er sjeldent tilfeldig, og det er nesten noe rituelt over de tre oppstandelsesoppdagerernes gradvise tilnærming til graven. Jeg at denne strukturen kan gi en slags beskrivelse av enhver kristens vei mot en erkjennelse á la den andre disippelen. Det er gjennom en blanding av andres vitnesbyrd og egne erfaringer at vi til slutt kan komme frem til en tro på oppstandelsen.

Avslutningen på vår tekst kan vanskelig beskrives som noe annet enn et antiklimaks. Våre tre ledsagere som trinn for trinn nærmer seg gravens indre, og får en større og større forståelse av hva som har skjedd. Det hele krones med seier idet den andre disippelen så og trodde. Og så gikk de hjem... Fortellingen fortsetter selvsagt. Hos evangelisten Johannes og i våre gudstjenester i tiden frem mot Kristi himmelfartsdag. Men på påskedag skal vi altså slutte å lese her. Og så gikk de hjem...

Det som presser belgen sammen

Med det ambisiøse målet som innledningsvis ble satt for denne søndagen i mente må vi som predikanter lete etter det som virkelig minsker avstanden mellom teksten og oss. I vers åtte og ni mener jeg vi finner det vi trenger. Den andre disippelen hadde ikke kunnet forstå det Skriften fortalte før han fikk se den tomme graven. Skriftene kunne fortelle ham hva som var sant, men uten erfaringen av at det stemte, var det uforståelig. Dette er for en predikant både fortvilende og befriende. Ingen (kanskje med unntak av Augustin) kan prekes til tro. Forkynnelsen har så visst sin funksjon, men uten erfaringer av dette gledesbudskapet som forkynnes, så blir det like uforståelig som skriftene var for disippelen Jesus hadde kjær. Jeg tenker at denne innsikten må være med på å bryte ned avstanden mellom prekenen og menighetens øvrige liv. Dermed blir prekenen påskedag en del av den store Forkynnelsen, sammen med diakonien, brødsbrytelsen og alt ellers som året gjennom

forsøker å omsette påskeunderet i praksis. Dette kan senke skuldrene for selve prekenen – og øke bevisstheten rundt alt det andre. Alt vi gjør som kirke er påskeforkynnelse.

Dette handler om Jesu død og oppstandelse (selvfølgelig), men ikke noe mindre om vår egen død og oppstandelse. Begge lesetekstene forteller oss at dette ikke handler om en hendelse som på avstand kan betraktes kjølig for så å avgjøre om man "tror på" det, som var det en bevisførsel i en kriminalsak. Det handler om å slutte seg til Jesu død og ta del i hans liv. Og slik Maria, Simon Peter og den disippelen Jesus hadde kjær tok veien mot den tomme grav og mot troen på oppstandelsen rykkvis, i ulikt tempo, men tross alt sammen – slik kan vi som menighet gjøre det samme.

Søndagen over alle søndager

Påskedag er vår fremste helligdag, og selve grunnen til at kirken i det hele tatt finnes. Det bør merkes på gudstjenesten. Men hvordan bør det merkes? Menighetene har ulik profil og ikke minst svært ulike ressurser til rådighet. Noen menigheter har kor som har gledet seg siden juledag til å stemme i med nikenum og utvidet gloria. Noen menigheter er sterkt preget av at også kristne reiser på fjellet i påsken (fjellmenighetene preges også av det, men med motsatt fortegn). Liturgisk er det gode grunner til å bruke det vi har av skatter. For om ikke på påskedag, når da? Og det er ikke staffasje eller ytre former – det handler om på bibelsk vis å bejuble Herrens oppstandelse med sang og spill. En raus bruk av stearinlys (gjerne også smålys til menigheten hvis man ikke har hatt påskenattsmesse) understreker vandringen fra mørke til lys. Utvidet gloria hvis man har kor til det, nikenum vekselsunget hvis man har stemme – eller hent inn en habil forsanger. På salmefronten ser jeg like liten grunn til å være nyskapende som på juledag – Men jeg kan ta feil.

Salmeforslag:

195 Krist stod opp av døde

196 Påskemorgen slukker sorgen

197 Deg være ære

199 Å salige stund

209 Døden må vike

Jeg har sett Herren

2. påskedag - Mandag 1. april 2013

Lesetekster:

Jes 31, 9-13, 2 Kor 5, 14-19

Evangelietekst:

Joh 20, 11-18

Denne tekstgjennomgangen har vært trykt tidligere i nummer 2, 2013 av Nytt norsk kirkeblad.

Andre påskedag inneholder et lite kirkeårsmessig paradoks: Den er møtet mellom en dag med relativt lite fokus og noen av kirkeårets flotteste tekster. De trumfer nesten tekstene fra dagen før. Det er oppstandelsesdramaets andre akt: Etter det første sjokket over den tomme graven på første påskedag, fokuseres det nå på det første møtet med Den oppstandne. Det er emmausvandrerne dag, og ikke minst Maria fra Magdalias dag. Det er øyeblikket da den oppstandne Kristus for første gang viser seg for disiplene. Og det er dagen da mange kommer hjem fra påskeferie, kanskje til en kveldsgudstjeneste eller til en familiegudstjeneste. Dagen da det er påskefeiring i de kirkene i utkanten som ikke har hatt gudstjeneste på første påskedag. Til de siste vil jeg si, bruk tekstene for andredagen! Grip sjansen til å feire annen akt, som er nesten enda bedre enn første.

De tre tekstene nærmer seg mysteriet fra tre kanter. Jeremia-teksten er den profetiske røst om Messias' komme. «For Herren har fridd Jakob ut og kjøpt ham fri fra hender som er

sterkere enn hans».

Den står som en av mange profetier i GT som i en kristen tolkning vitner om hva oppstandelsen innebærer. Og ettersom det fortsatt er mennesker som kommer med gråt, blir det også en profeti for oss, et blikk innover i hva oppstandelsen innebærer, under og innenfor all lidelse og sorg som fortsatt er så tilstedeværende i vår verden.

Dette blir utdypet i epistelteksten. Den kunne fortjent en preken for seg selv, både fordi den i seg selv er så mettet av teologiske kjernetemaer og fordi den av samme grunn kan virke nesten forstyrrende på narrativet i evangelieteksten. Paulus drøfter konsekvensene av oppstandelsen, hvor det sentrale poenget er å være i Kristus. Den som er i Kristus, er blitt en ny skapning, som er forsonet med Gud. Det er en svært spennende utlegging av forsoningen: For det første: Den som er i (den oppstandne) Kristus, er en ny skapning. For det andre: Alt er av Gud, som ved Kristus forsonte oss med seg selv og gav oss forsoningens tjeneste. For det tredje: For det var Gud som i Kristus forsonte verden med seg selv, slik at han ikke tilregnet dem deres misgjerninger, og han betrodde budskapet om forsoningen til oss! Med andre ord, Kristi oppstandelse betyr ifølge Paulus at Gud har forsonet hele verden med seg selv, vår (kirkens) oppgave er å rope det ut. Slik leser i alle fall jeg det, og da står det i ganske sterk kontrast til den avsperringsstrategi som kirken har drevet med i store deler av sin historie. Det er hele verden som omfattes av Guds frelse, ikke bare de kristne. Vår oppgave er å forkynne, å fortelle hva oppstandelsen betyr for hele forståelsen av Guds vesen.

Maria Magdalena visste naturligvis ikke alt dette, og det er umulig å vite om hun noen gang fikk den forståelsen av oppstandelsen som vi har fått overlevert gjennom Paulus. Men historien om henne er, slik jeg opplever det, enda mye mer gripende, fordi den beskriver hennes personlige møte med Den oppstandne. Samtidig er det også en beskrivelse av Jesu annerledeshet. Han er ikke den samme som før korsfestelsen. Det er et trekk som er tydelig i alle oppstandelsesfortellingene. Jesus er helt tydelig til stede, men på en annen måte. Han er der plutselig, og så er han ikke der. Han kan gå gjennom stengte dører. Han blir ikke gjenkjent, før noe signifikant skjer. Som når han

bryter brødet i Emmaus, eller nevner Marias navn.

Det er noe både universelt og dypt gjenkjennelig ved Maria, som griper sterkt. Fortellingen tar opp tråden fra dagen før. Da var det Peter og Johannes som var hovedpersonene, selv om de tre Maria'ene altså var ved graven først. Den delen ble avsluttet med at Johannes «så og trodde». Det gikk et lys opp for ham, så å si, da han så lintøyet brettet sammen og husket hva Jesus hadde sagt. Johannes trengte altså tydeligvis ikke å se Jesus selv, det var nok med tegnene.

Men Maria ble altså igjen, tydeligvis ikke i tro, men i den dypeste sorg. Det lammende slaget med korsfestelsen var fulgt av et nytt: Liket var borte. Selv de to englene kunne tydeligvis ikke trøste henne, og når Jesus selv kommer, kjenner hun ham ikke igjen. Det kan sikkert psykologiseres mye over denne mangelen på gjenkjennelse, men jeg tror det først og fremst skal understreke et kristologisk poeng. Akkurat som emmausvandrerne gikk med ham en hel dag uten å kjenne ham, før plutselig idet han brøt brødet, kunne ikke Maria gjenkjenne ham som den oppstandne før han *tiltalte* henne. Men da svarer hun med «Rabbuni». Det er uklart hva dette ordet eksakt betyr, selv om Johannes forklarer det selv. Noen har foreslått at det kan bety min «kjære mester/lærer», og understreker et nært forhold mellom dem. Uansett, og det er et viktig poeng, er det en understrekning av Jesu posisjon. Så gir han henne det som vel nesten må kalles den første varianten av misjonsbefalingen, og Maria går for å fortelle: «Jeg har sett Herren». Maria var den første som så den oppstandne Kristus, og det er noe arketyppisk og sånn sett tidløst over dette møtet. Det blir, i alle fall for meg, en voldsom understrekning av både det relasjonelle og dypt personlige i troen. Jeg kan bli fascinert over de teologiske utlegningene i Korinterbrevet, men dette enormt følelsesladde øyeblikket da Jesus nevner Marias navn, griper på en helt annen måte. Det er såpass sterkt at det står i fare for å kunne bli søtladent. Det er en fin balanse mellom det sentimentale og det å holde fast i understrekningen av at med denne tiltalen skapes troen og etterfølgelsen og vitnesbyrdet. Og det er en universell erfaring, som er utnyttet rått i diverse varianter av vekkelses- og omvendelseskristendom, men som ikke desto mindre er et helt sentralt poeng: Kristus, for ikke å si Gud, henvender seg ikke

til verden eller menneskeheten eller kirken i sin alminnelighet, men til meg. Maria var den første han tiltalte. Etterpå har han tiltalt utallige, og Marias reaksjon blir på en måte et mønster: «Rabbuni!» Svaret på Herrens tiltale er å anerkjenne ham som mester. Så går hun og forteller: «Jeg har sett Herren!» Ikke noen teologiske eller dogmatiske betraktninger eller refleksjoner over hva det betyr, bare utropet om at hun har møtt en person, et ansikt som hun kjente igjen da han nevnte navnet hennes.

Dette sterke øyeblikket er fanget opp i mange kunstuttrykk, både i bilde og skrift, gjennom tidene. I vår kirke er vel det mest kjente Johan Halmrasts salme, «Å salige stund» som egentlig har tittelen «Maria Magdalenas jubel». Når så mange har et så sterkt forhold til denne salmen tror jeg det kommer av at den fanger opp det tidløse ved møtet. Jeg fornemmer at Marias opplevelser også er Halmrasts opplevelser, og jeg kan lett gjøre dem til mine egne. Opplevelsen av den bunnløse sorgen som plutselig er blitt til glede, håpløsheten som er avløst av håp og jubel, og ikke minst ensomheten som er erstattet av erfaringen av å bli sett og snakket til. En annen dikter som har fanget øyeblikket, er Brit Pollan, som skriver dette:

*Jeg var forberedt
på engang å gjenkjenne
et ansikt.*

*Men da jeg
sto overfor ham
og så inn i
hans åpne øyne
var han en fremmed.*

*Han talte til meg
men jeg kjente
heller ikke hans stemme
Før han sa:
Maria.
I mitt eget navn
gjenkjente jeg
Frelseren.*

Det er når jeg blir tiltalt, nevnt ved navn, av Gud, som møter meg i form av Den oppstandne, at jeg også kan se ham.

Når det gjelder salmevalg og liturgisk utforming av gudstjenesten, skulle det være (mer enn) nok å ta av denne dagen. NoS 189 er obligatorisk, men også de andre kjernesalmene for påsken. «Påskemorgen» (NoS 184) lyder like godt i dag som i går, 919, evt 920 kan brukes både som bibelsk salme og hallelujaledd, og hvis det er dåp er 196 fantastisk (ellers også, forresten). Og det er jo dette som er den egentlige påskeuken, så det gjelder å ikke spare på jubeleffekter, selv om det er andredagen. Kristus er oppstanden, god påske!

Heim for dei heimlause

2. søndag i påsketida - Søndag 3. april 2016

Lesetekster:

Jes 45,5-8 - Jeg skaper lyset og mørket
eller
Apg 1,1-5 - Løftet om Ånden
Joh 20,24-31 - Jesus og Tomas

Preiketekst:

1 Pet 1,3-9 - Et levande håp

Adressert og signert

Det er den draumen vi av og til ber på: Å formulere alt det som er viktig i presise setningar som står seg som om orda er hogd i stein, ord som er heva over tid og stad og som gjeld for alle og einkvar. Eller, kanskje, når eg tenker meg om etter å ha høyrte ein del preiker og andaktar, det er den freistinga vi stadig stadig må kjempe mot. For slike ord ser kanskje fine ut på papiret, skinande reine og upletta av kjensler, erfaringar og forteljingar. Men i praksis er grensa mellom alle tid- og stadlause utsegn og det meiningslause tynn, nesten ikkje-eksisterande. Det som ikkje er datert, blir raskt utdatert. Både tilhøyrarar og lesarar har rett til å få svar på dei enklaste av dei enkle spørsmåla, nemleg «kva står å på spel?» og «og kva så?» Ei god preike bør derfor vere som eit gamaldags brev: Ein adressert, datert, signert tekst som handlar om noko viktig. Dette gjeld sjølvsagt med full styrke når utgangspunktet for preika faktisk er eit brev. Då er det rimeleg at predikantar startar førebuinga med å lese heile brevet og særleg grunner litt over innleiings-orda.

Brevet er skriva av ein som utgir seg for å vere sjølvaste apostelen Peter. I samsvar med påstår brevskrivaren at det er forfatta «i Babylon» (5,13). Men brevet er også signert og eigenarta på eit anna vis. Språkbruken viser at forfattern var ein svært danna språkbrukar som truleg har gresk som førstespråk. Berre dette gjer at det er lite truleg at brevet er skriva av ein eksfiskar frå Galilea. I tillegg inneheld brevet utsegn som liknar altfor mykje på sentrale paulinske poeng til at det er rimeleg å rekne med at den historiske Peter var avsendar. Den historiske konteksten stemmer heller ikkje med Peter si tid. Ved å gå ut frå at brevet er skriva etter både Peter og Paulus, er det mogleg å kunne finne ut meir om den verkelege historiske konteksten for brevet. Kanskje er det ikkje skriva av Peter i Roma, men det er adressert til det som etter alt å døme er verkelege menneske som ikkje har det særleg bra, truleg forfølgt enten av statsmakta og/eller den lokale befolkninga og utan grunnleggande sosiale rettar. I brevopninga står det tilmed kor dei lever. Vi er altså i ein del av verda som stadig er utrygg. Adressatane er framande og heimlause. I pionerverket *A Home for the Homeless. A Social-Scientific Criticism of 1 Peter, Its Situation and Strategy* frå 1988 skildrar John H. Elliott adressatane som omreisande kristne og bufaste framande. Det dreier seg altså om menneske som ikkje er heime der dei er. Siktetålet med brevet er ifølgje dette sosiologisk inspirerte arbeidet å skape ein heim eller eit «hus» for desse ulike framande.

Freistinga for alle bibelomsetjarar i etterkant har jo vore å åndeleggjere og allmenngjere den situasjonen adressatane var i. Men på det viset står det framande og den verkelege konteksten i fare for å forsvinne. Og dersom ein ikkje kjenner spørsmåla og erfaringane brevet er eit svar på, blir utsegnene lett hengande der oppe i den lause lufta, ein stad mellom preikestolen og taket. Og då er vi tilbake der vi starta.

Eg meiner ikkje at ein treng å bruke mykje tid på å snakke om framandfrykt og flyktningar denne søndagen. Det kan ein jo godt gjere, også denne gongen kyrkjelyden er samla. Kanskje vel så viktig for dei som kjem utanbygds frå, er å bli ønska velkomen og oppleve gjestfridom. For oss som har budd her ei stund, kan det jo vere verd å tenke over at det kanskje er vi som i den større samanhengen er dei framande. Mens dei

fleste stadane som no opplever krigshandlingar i Syria har hatt kristne kyrkjelyder heilt i frå oldkyrkja, fleire av dei er tilmed nemnde i Bibelen, er kristendomens historie i Norge radikalt kortare. Det er vi, norskingane, som er framande og frå ein utkant, ikkje dei som kjem hit på flukt.

Dåp og gravferd

Mange har høyrte den første setninga i preiketeksten før. Inntil nyleg var ord som lød ved alle dåpshandlingar og gravferder i regi av Den norske kyrkja: «Lova vere Gud, vår Herre Jesu Kristi Far, han som i si store miskunn har fødd oss på nytt til ei levande von ved Jesu Kristi oppstode frå dei døde!» Som ei fortøling av begge desse viktige rituelle hendingane, peikar orda på det løyndomsfulle sambandet mellom dåp og død. (På den same måten som orda om kjærleik og fortølinga om bryllupet i Kana gjer det lettare å oppdage at det også er ein samanheng mellom nattverd, ekteskapsinngåing og andre velsigningshandlingar.) At dei fleste har høyrte akkurat desse orda i svært lada situasjonar, betyr også i seg sjølv at dei ber med seg ein kontekst. Orda er knytte til kjensler, kroppslege handlingar og erfaringar av ulik art: Glede, kanskje, men også uro og bekymring for det nye livet, sorg kanskje, men også takksemd og fellesskap. Dersom det er mogleg å knyte til slike opplevingar som dei fleste har hatt på ulikt vis, som altså er både allmenne og særeigne, kan orda opne seg opp og tilby ein stad å vere. (Akkurat som dei ofte omtalte snøhusa vi bygde som barn.)

Utgangspunktet for lovprisinga er Jesu oppstode som vi har feira i påska og held fram med å feire denne andre søndagen i påskeuka. Oppstoda har som hending gjort at vi har fått eit levande håp. Håpet dreier seg om noko som enno ikkje er synleg til stades, men som forfattaren forsikrar både er verkeleg og ventar på oss. Det er slik Paulus tolkar dåpen i Rom 6. Lidinga og døden kan vi erfare allereie no, oppstoda er for alle døypte stadig ein framtidskategori. Det dreier seg om verkelege erfaringar av både lidning og død, det forfattaren kallar å ha «det tungt i mange slags prøvingar». Utan dette bakteppet av kroppslig lidning og verkelege erfaringar av destruksjon, er det umogleg å forstå kvifor den tidlege kristne kyrkja la så stor vekt på dåpshandlinga. Handlinga var ein ny fødsel som gav håp om

at eit anna liv og eit anna samfunn var mogleg. På same måten er det vanskeleg å finne meining og trøyst i preiketeksten utan å ta dei historiske erfaringane som teksten adresserer på alvor. Det dreier seg om erfaringar av å vere utanfor, framand og utsett. Kanskje er det også mogleg å gi orda meining for oss ved å kople dei til dei verkelege erfaringane som alle har gjort på ulike måtar i møte med fødsel og dåp, død og gravferd?

Glede på tross av

Håpet om det som skal kome, gir seg utslag i ei paradoksal kjensle. I møte med det brevskrivaren kallar prøvingar, bli dei truande i all sin framandheit fylt av ei glede som ikkje kan skildrast med ord. Skal vi tru Peter, er det ein glede som tvinger seg fram på trass av erfaringane, ein indre og ytre jubel knytta direkte til Jesu oppstode. Det er altså den ubetvingelege påskelatteren det er snakk om. I diktet *Risus paschalis* (Påskens latter) frå samlinga *Oppstandelse. Nærvær* tar Jan Erik Rekdal utgangspunkt i dette fenomenet som er bevitna frå oldkyrkja: «Latteren og oppstandelsen fra de døde er to sider av samme sak». Rekdal skildrar det merkelege slektskapsforholdet mellom dei to fenomenen på denne måten: «I dyp latter er det oppstandelse, og den oppstandne kan ikke bare seg for å le. Begge har de evnen til å sette i gang de store kroppslige bevegelser, en fødsel, rødmen på halsen, gledestårer, letthet, frihet og hikst. Latteren bukter seg når den går dypt – kroppen forblir aldri uberørt. Bak denne latteren ligger graven tom.»

I staden for det Alvoret og den åndeleggjeringa som fort kjem over oss i dei norske kyrkjene, er preiketeksten eit kall og eit rop om meir kropp, meir humor og meir rausheit, i kyrkja og i samfunnet elles. Eit anna liv og eit anna samfunn er, utruleg, nok mogleg.

PS: 3. april 2016 er på dagen 245 år etter at Hans Nielsen Hauge vart født. Han var ein omreisande forkynnar som vart fengsla av kongemakta.

Salmeforslag:

180 Solen på himmelen lukket sitt øye

205 Kornet har sin vila

209 Døden må vike for Gudsrikets krefter

187 Vår herre Krist i dødens band

198 Ljos over grav

Bry deg om flokken din!

3. søndag i påsketiden – Søndag 10. april 2016

Lesetekster:

Salme 23,1-6 - Herren er min hyrde
eller

Apg 5,27-42 - Apostlene for Rådet

1 Pet 5,1-4 - Menigheten og hyrdene

Evangelietekst:

Mark 6,30-44 - Jesus metter 5000

- Ikke vær et ettall på jorda, bry deg om flokken din, sa Per Fugelli, til stående applaus på det norske debattprogrammet Trygdekontoret for noen år tilbake. Jeg vet ikke om det er for gammelt nytt, men jeg synes flokkperspektivet passer så innmari godt til dagens prekentekest. For vi tenger å bli minnet om flokken. Kanskje særlig i disse tider. Denne tekstgjennomgangen er basert på en preken jeg holdt i 2013, og jeg har sikkert funnet noen gode poenger og formuleringer på Prekeskapets Facebookside, så er det sagt.

Men dagens prekentekest handler nettopp om å være en del av en flokk. Å være en del av noe større enn seg selv, og hva dette gir oss av ansvar, men også av goder. Leseteksten fra Salme 23, minner oss om et av de viktige Gudsbildene vi har – Gud som den gode hyrde. Som bærer oss når vi ikke kan bære oss selv, eller når andre ikke kan bære. Som er med oss i døds-skyggens dal, som trøster oss. Som ser våre behov, slik Jesus også ser disiplenes behov når han ber dem: Hvil dere litt! Den gode hyrde er en hyrde som ser behovet til flokken. Som ser at

ingen er tjent med å bli utslitt, men som leder oss til vann der vi kan finne hvile.

Men det å være hyrde er også et forbilde som gis til oss. Leseteksten fra 1. Petersbrev leses i alle presteordinasjoner, og sammen med fortellingen om brødunderet, tenker jeg at denne dagen handler om kirkelig tjeneste – en tjeneste vi utøver på ulike måter. Men som i kjernen handler om det samme: Fellesskapet, eller flokken om du vil.

Fellesskapt

Fugelli har også senere skrevet om å være fellesskapt: «*Mennesket er ikke et fremmedlegeme på jorden. Mennesket blir fellesskapt.*»

Ja, sånn er det, tenker jeg. Vi blir ikke bare skapt. Vi blir fellesskapt. Og dette betyr at vi har ansvar for hverandre. Vi er vår brors og søsters vokter, og vår frihet henger sammen med andre menneskers frihet. Fellesskapt.

Kanskje er dagens prekmentekst på mange måter vanskelig å fatte. Brødunderet er et av de viktigste underne for troa, for det er nevnt seks ganger i det nye testamentet. For man må ha tro for å stole på at fem brød og to fisk blir nok til flere tusen mennesker, slik også vi har tro på at det betyr noe. Å døpe det kjæreste vi har. Å motta brødet og dyppe det i vinen. Mirakelet med brødet og fisken er uforståelig og fantastisk på samme tid. Hvordan kan det skje at fem brød og to fisker kan blir nok til en folkemengde på flere tusen?

For meg er brødunderet faktisk det underet som er lettest å forstå i evangeliene. Å gå på vannet, å vekke opp fra de døde, å helbrede sykdom og gjøre vann til vin er vanskeligere å forstå. Men at det kan bli nok mat når man deler, er både et under og en sannhet. For er det noe jeg vet om verden, er det at det er nok brød og fisk til alle hvis det blir en mer rettferdig fordeling av godene.

Og dét er en måte å utøve tjenesten i fellesskapet på – det å dele. Det er noe jeg som medlem av flokken faktisk kan gjøre. Jesu imperativ til disiplene: Dere skal gi dem mat! Ord til meg. Ord til deg. Ord til oss. Det er et imperativ jeg faktisk kan si ja til.

Teologi og virkelighet

Jeg vet denne teksten kan leses på flere måter, og den har blant annet blitt brukt som modell for menighetsbygging: jobber man organisert nok, deler man menighetens husstander opp i rekker og lag, slik folkemengden ble delt inn, så kan man bygge menighet. Men jeg kan ikke lese teksten slik. Ikke når jeg vet at millioner av mennesker trenger mat. Når Jesus deler ut brød og fisk – ikke roder og kart.

Da jeg studerte i Sør-Afrika var dette noe av det viktigste jeg lærte. At teologi må skje i respons til virkeligheten. At hvis du leser denne teksten sammen men mennesker som ikke har nok mat eller sliter med å dekke grunnleggende behov, så kan du være sikker på at de skjønner at Jesus ser hva de trenger. Det er heller ikke eneste gangen Jesus gir disiplene oppfordringen om å gi mat. Ja visst kan denne og andre tekster også handle om åndelig føde. Jeg tror vi trenger begge deler. Men vi kan og må snakke om den fysiske maten, som vi også ber om i vårt Fadervår hver gang vi samles. «Fø lammene mine», sier Jesus til Peter og disiplene da han møter dem ved Tiberiassjøen etter han har bedt dem om å komme og få mat. Igjen deler han brødet og fiskene.

Etter skjærtorsdag og måltidet Jesus hadde med disiplene, går tankene også til det måltidet vi får dele hver søndag. Nattverden viser oss hva det er å dele. Hva det er å ha et fellesskap. For nattverden er ikke et privat måltid. Brødet ved nattverdsbordet trenger å bli delt med alle for at vi virkelig kan smake det. Det grenseløse fellesskapet. Flokken som vi ikke er en del av fordi vi er gode nok, eller spesielle nok, men som vi er en del av fordi vi er fellesskapt. Så hva gjør vi når vi har mottatt brødet?

Milten i bevegelse

I dagens prekentekst starter alt ved at Jesus fikk inderlig medfølelse. Det greske ordet som brukes, betyr faktisk at milten hans kom i bevegelse. Så kroppslig er det å møte andres nød, og å se andres behov. Og han vendte blikket mot himmelen og ba takkebønnen.

Jeg har ikke svaret på hvordan vi kan møte verdens sult. Det er et stort spørsmål. Men jeg vet noe om at Gud vil at vi

skal gjøre det. At vi skal få inderlig medfølelse og dele av det vi har. For det er når vi løfter det vi har fått mot himmelen og ber takkebønnen, mirakelet også kan skje hos oss. Og det er når vi deler at det blir nok til alle.

Det er ikke alltid enkelt å være en disippel. Men noe vet vi: *Dere skal gi dem mat!* Vi står med det Jesus har velsignet og har et imperativ til å gi det videre. Å leve som disippel etter påsken og oppstandelsen er å stå med det Jesus har gitt oss i hendene. Vannet på hodet. Brødet og vinen. Ordet. Og å dele det til flokken vår. For er det noe vi vet, så er det at vi ikke er et ettall på jorda.

Salmeforslag:

434 Det er navnet ditt jeg roper

608 Når vi deler det brød

714 Brød for verden

738 Noen må våke

Håp for alle!

4. søndag i påsketiden – Søndag 17. april 2016

Lesetekster:

Jes 40,26–31 - Han gir den trette kraft
eller

Apg 8,26–39 - Den etiopiske hoffmann

2 Kor 4,14–18 - Han skal reise oss opp

Evangelietekst:

Joh 14,1–11 - Veien, sannheten og livet

Denne søndagens tekster er vidunderlige håpstekster. De er valgt ut til en av påsketidens søndager for å hjelpe oss til å forstå oppstandelsens konsekvenser. Johannesteksten er prekeneteksten, men både Jesaiateksten og Korinterteksten er med på å sette prekeneteksten i en kontekst som forhåpentligvis gjør den enda mer anvendelig og relevant for vår tid!

Johannesevangeliet

I en travel hverdag er det grenser for hvor mye tid man har til å bla opp i oppslagsverk og litteratur vedrørende disse tekstene. Det er også grenser for hvor mye man husker fra studietiden. Men så har vi i dag internett som hjelpemiddel! Selv om ikke alt på nettet er til hjelp, vil jeg anbefale lesning av Store norske leksikons kapittel om Johannesevangeliet for å friske opp konteksten søndagens prekenetekst står i. Jeg synes det er viktig å se helheten i Johannesevangeliet; dens inndeling og oppbygning. Boken er gjennomtenkt fra begynnelse til slutt. Den har en agenda og er ingen historisk protokoll; den vil styrke

mennesker i sin tro på livet – i sin tro på kjærlighetens evangelium. Det er dette troen på Gud handler om, og Jesus Kristus er Guds inkarnasjon.

Dialogen

Dialogen mellom Tomas og Jesus kan fungere som utgangspunkt for prekenen. Tomas representerer oss mennesker på en måte som i alle fall gir meg gjenkjennelse. Han får min sympati fordi inkarnasjonen ikke er lett å forstå. Intellektuelt er forholdet mellom Gud og Jesus ikke mulig å begripe. Hele treenighetslæren er til syvende og sist et forsøk på å si noe om forholdet mellom det guddommelige og det menneskelige som beveger seg utenfor det empiriske og logiske. Jeg mener det er viktig å anerkjenne dette. Vi er ikke dumme om vi ikke fatter dette.

Men det går an å forholde seg til det gudsbildet Jesus representerer og som Johannesevangeliet bevisst forsøker å formidle. Hans valg av fortellinger, dialoger og tegn er alle med på å skape et gudsbilde som ligger innenfor menneskers erfaringshorisont.

Den beste prekenforberedelse ville selvsagt være å være i dialog med folk før prekenen skrives!

Mange rom

I søndagens prekentekest forholder Jesus seg til disiplenes frykt/angst. I det foregående kapittelet (13) snakkes det om svik, forræderi og fornektelse. Dette skjer i samme åndedrag som Jesus vasker disiplenes føtter og budet om å elske hverandre blir understreket. Mesteren er tjeneren! Forbildet er ikke makt, men tjeneste. Troen handler om å elske og tjene.

At det er mange rom i min Fars hus, kan forstås som en trøst for disiplene som ikke tenker de kan leve opp til forventningene. Eller som kanskje tenker at det ikke er rom for dem fordi de ikke er fullkomne. Vi får ikke dette med «mange rom» nærmere forklart. De fleste fortolkninger handler om at det er rom for den enkelte. Eller at det er rom for alle. Det er mulig å anta at disiplene tenkte at Jesus beveget seg utenfor det ortodokse i datidens religiøse forestillinger. Tradisjonelt var man enten innenfor eller utenfor; rettskaffen eller synder; jøde eller

hedning; rettroende eller kjetter. Slik tenkt, blir budskapet om mange rom et inkluderende budskap; det er også rom for de som man tenkte stod utenfor; kvinnen ved brønnen, kvinnen som skulle steines, Maria som fikk undervisning, den blindfødtes foreldre etc.

Angsten for å bli stemplet som synder og dermed satt utenfor det religiøse fellesskapet antar jeg var til stede den gang som nå. At Jesus gang på gang, i fortellingene Johanneevangeliet har valgt, bryter denne logikken og inkluderer mennesker istedenfor å fordømme, er på sett og vis revolusjonerende. Selv i dag ligger fordømmelse lettere på leppene enn inkludering og forsoning. (Ikke bare i religiøse fellesskap, men også ellers!) At det er «mange rom» peker i så fall fram mot forsoningen og oppstandelsen.

Veien, sannheten og livet

I preteksten finner vi en av sju «Jeg er ...» uttalelser som legges i munnen på Jesus av forfatteren. I tillegg svarer Jesus «Jeg er!» et par ganger på spørsmål om hvem han er. Dette må gi assosiasjoner til det eneste gudsnavnet vi kjenner i Bibelen, Jahve. Fra prologen og gjennom hele boken er det en rød tråd; Jesus er den inkarnerte Gud. Dette ligger som sagt utenfor vår intellektuelle fatteevne. Mer interessant er det å se på ordene som følger i setningene; i søndagens pretekst er det «veien, sannheten og livet» (mange rom). De andre stedene handler det om livets brød (kvinnen ved brønnen), verdens lys (kvinnen som skulle steines), åpne dør (den blindfødte), gode hyrde (lamme ved Bethesda), oppstandelsen og livet (Lasarus), det sanne vintre (bryllupet i Kana). Her er det mye stoff for å male et gudsbilde som sammenfattes i kjærlighetsbudet. Alle disse «Jeg er» sitatene har sin fortelling – i parentesene – om møter med mennesker som inkluderer der hvor fordømmelse ellers har rådet.

Det handler da ikke om å få folk til å forstå inkarnasjonen, men at troen handler om sannhet og om livet. Fokuset rettes mot det livet vi lever i verden og at det har en uendelig høy verdi, ja, det er et evig liv! Det transparente (som vi ikke begriper) gjenspeiles i det immanente (som vi kan gripe fatt i).

De andre tekstene

Jesaiateksten og Korinterteksten møtes i forestillingen om at menneske kan få kraften og motet tilbake; «Han gir den trette kraft» og «Derfor mister vi ikke motet». Dette er ikke umoderne. Kraftløshet og motløshet forekommer i våre egne og andres liv. Det kan vi relatere til. Men dette er skambelagt i den forstand at vi da kjenner oss utenfor, isolert og mislykket når dette oppleves. For eksempel at man opplever urettferdighet, eller at man mister sine rettigheter osv. som Jesaiateksten tar utgangspunkt i. Eller trengsler som Korinterteksten reflekterer rundt.

Urett og trengsler, man behøver ikke forlate landet vårt for å finne dette. Her er det sikkert noe i nærmiljøet å ta tak i....

Diakoni

Så er vi tilbake i tjenesten, diakonien, for mennesker der hvor trengsler og urett råder. Inkarnasjonen fører til at blikket rettes denne veien. Det er en av oppstandelsens konsekvenser at diakonien blir sentral i den kristne tro. Troen handler ikke om å komme seg ut og vekk fra denne verden (verdensflukt), men å følge inkarnasjonens bevegelse inn i vår virkelige – og ufullkomne – verden.

Jeg tenker det er forkynnensens oppgave å forholde seg til den enkelte som inkludert i fellesskapet, og derfor som en som har noe å bidra med i fellesskapet. Jeg tenker dette er viktig for å unngå å nøre opp under forestillingen om at den kristne tro handler om å sikre sin egen frelse, for da mister vi livet. (Matt 16,25)

Ved første øyekast kan Johannesevangeliet virke nokså filosofisk. Gnostikerne har jo hatt stor sans for dette evangeliet. Men inkarnasjonen setter en stopper for en ensidig «åndeliggjøring» og individualisering av budskapet. Inkarnasjonen er en garantist for at troen kan og må forholde seg til den virkelighet vi lever i, hvor urett og trengsler er reelt. Å gjøre noe med dette er vår felles oppgave. Og her er det mange rom, her er det plass for alle som vil delta, her kan man inkluderes uansett kjønn, legning, etnisitet, religiøs bakgrunn, status; syndere, tollere, blinde og lamme osv. I Johannesevangeliet summeres alt dette opp i kjærlighetsbudet, og av den grunn er det også blitt kalt Kjærlighetens evangelium.

Salmer

214 Han sto opp før dagen demret

208 Det var i soloppgangen

209 Døden må vike for Gudsrikets krefter

Gudsfolket

5. søndag i påsketiden – Søndag 24. april 2016

Lesetekster:

- 1 Kong 8,12–13.27–30 - Salomo ber for templet
eller
- Apg 11,1–18 - Hedningene får vende om
- Ef 2,17–22 - Kristus er hjørnesteinen

Evangelietekst:

Joh 17,6–11 - Jesus ber for sine

Vi er kommet ganske langt ut i påsketiden, selv om det bare er april. Fortsatt er tematikken virkningen av oppstandelsen. Samtidig nærmer pinse seg, og denne søndagen kretser rundt hvordan vi som kirke er både en fortsettelse og en synliggjøring av Jesu gjerning i verden.

Fellesskap og nærvær er ord som kommer til meg i møtet med hovedteksten for denne dagen. Jesus tar disiplene, og oss, inn i sin mest intime relasjon med Gud, med Faderen. Det blir nesten en form for motstykke til forklarelsen på berget; (som ikke finnes hos Johannes) I det han skal gå inn i lidelsen, avslører Jesus gjennom bønnen både sitt forhold til Gud og disiplenes fremtidige rolle.

Evangelieteksten er en del av Jesu «yppersteprestlige bønn», (betegnelsen kjennes først hos Kyrillos av Alexandria, tidlig på 400-tallet) kalt så for å understreke hvordan Jesu formidlene rolle kommer frem i bønnen. Utgangspunktet og intensiteten bestemmes i innledningen i v. 1: «Far, timen er kommet». Dette er tidspunktet da Jesus skal opphøyes, og det han sier i fort-

settelsen, er i lys av det. Nå er timen kommet da de innerste sannheter skal åpenbares.

I v. 6 introduseres disiplene i bønningen, og veves inn i Jesu gjerning og bevegelsen fra Faderen til Sønnen. De beskrives som tatt ut av verden - ut av mengden - av Gud og gitt til Jesus som en del av hans gjerning. Formuleringene griper tilbake til 1,12-13 og peker på disippelflokken som sådan og spesielt de ellevé. Om disse er det Jesus sier at han har «åpenbart ditt navn», et uttrykk Johannes bruker bare i dette kapittelet, og som understreker disiplenes spesielle posisjon. De er gitt innsikt i Guds hemmeligheter på en unik måte gjennom sitt intime vennskap med Jesus. Igjen er det Ordene som er sentrale. Disiplene har tatt imot ordene fra ham og derfor vet de at Jesu ord er fra Gud og at han selv er utsendt fra Gud.

For disse er det Jesus ber. Det må understrekes at dette ikke kan leses som at Jesus ikke bryr seg om verden, jf. for eksempel 3,16. Guds kjærlighet til verden er det ikke tvil om, men verden er ikke en del av denne intime bevegelsen. Jesus ber for dem som er gitt ham av Faderen, for de var hans og derfor tilhører de også Jesus fordi det er en så sterk identifikasjon mellom Far og Sønn. Han sier det så sterkt at han er blitt herliggjort gjennom disiplene, dvs gjennom deres tro og etterfølgelse. Og selv om Jesus nå ikke lenger skal være i verden, så skal de fortsette å være det, og dermed fortsatt herliggjøre ham. Finalen kommer i siste del av v. 11, som innledes med Hellige Far. Jesus ber om at Guds hellighet, hans navn, som også har bolig i Jesus nå skal føres videre i disiplene. Det er de som i fortsettelsen skal fortsette å bære det vitnesbyrdet om Gud som Jesus har gjort gjennom sin gjerning.

Perspektivene er svimlende. Og mindre svimlende blir de ikke hvis vi oversetter teksten til nåtid. For kirken er fortsettelsen av disiplene, de som blir apostler, og den enheten som beskrives er menigheten. «...de kan være ett, slik som vi er ett». (Og for dem som får en klam følelse av ordet «menighet» må det understrekes at det her brukes i teologisk forstand og ikke sosiologisk. I den grad det kan skilles...) Hvis vi våger å lese denne teksten i nåtid, og det mener jeg vi skal i gudstjenestens rom, så er det en fantastisk visjon av kirken som da males ut. Kirken er en enhet som ikke bygger på enighet, men på

forbindelsen med Gud gjennom Jesus Kristus, som er ett med Gud/Faderen. Når kirken/menigheten holder fast ved Ordet, så blir Kristus herliggjort, selv om han ikke selv lenger er til stede i verden. Da blir Gud nærværende på en måte som gjør at det gir mening å si at «kyriaké», de som hører Herren til, blir synlige bærere av Guds nærvær i verden.

De to lesetekstene bygger begge opp om en slik forståelse, på forskjellig måte. Efeserbrevsteksten ligger tett opp til Johannes, selv om tilretteleggingen blir litt annerledes. Der Johannes snakker om Ordet snakker Paulus om Ånden. Men her har Paulus nettopp gått et skritt videre; menigheten bygger på apostlenes grunnvoll og med Kristus som hjørnestein blir den et tempel, en bolig for Gud, i Ånden. Slik samtaler disse to tekstene med GT-teksten som nettopp stiller spørsmål ved den tradisjonelle forestillingen om templet som stedet der Gud(en) bor.¹

Nå er det jo som regel forskjell på visjon og virkelighet, og det gjelder ikke minst de tankerekken jeg har dratt opp. De er i utgangspunktet ikke særlig folkekirkelige heller, hvis det var et mål. Her er det ikke massene, men de få utvalgte som er i fokus. Samtidig føyer denne visjonen seg i mine øyne godt inn i den johanneiske tanken om Gudsrikets frembrudd som startet med Jesu komme i verden. Kirken er Gudsriket som starter med en liten kilde, men som til slutt vokser til å omfatte alt i alle. En salme som derfor ligger svært nær (også fordi den er blant mine absolutte favoritter) er «Vidunderligst av alt på jord». Her finner jeg igjen den samme visjonen om Guds rike som vokser ut av Ordet og gjennom sakramentene er til stede i «Herrens kjemper lave», inntil Riket en gang skal bryte frem: «Hva troende i speilet så, de salige skal kjenne».

Hva slags preken kan det så bli ut av dette? I utgangspunktet er dagens evangelietekst blant dem jeg synes det er vanskeligst å lese i kirken. Det er vanskelig å ikke falle av etter noen setninger. Men dermed kan den kanskje også innby til en type klassisk homilie, hvor det går an å gjenta og bore i alle disse setningene til Johannes som er i en viss forstand så dunkle, og som innbyr til meditasjon. Det er noe av det jeg har forsøkt

---

meg på ovenfor, og hvis det kan inspirere til videre tankereker hos predikanten, har jeg vært heldig.

Salmeforslag:

I tillegg til salmen jeg alt har nevnt, kan salmer som holder frem det kristne fellesskapet og etterfølgelse passe til dagen. Dessuten er det fint å markere fortsatt påsketid med å synge påskesalmer. Jeg foreslår 205 Kornet har vila, 419 Med Jesus vil eg fara, 674 Pris være Gud og 536 Guds menighet er jordens største under. Bibelsk salme for søndagen er 943 Hvor elskelige dine boliger er.

Fornoter:

1 - Jeg forholder meg her ikke til Apostelgjerningene, som må sees mer i kategorien lectio continua, og dermed lever sitt eget liv.

Fremragende tekstgjennomgang

Fremragende tekstgjennomgang

For nest siste gang har redaksjonen anledning til å fremheve en fremragende tekstgjennomgang. Nå er det ikke lenge til vi skal presentere den fremste av de fremragende tekstgjennomgangene i det vi kårer og premierer vinneren av hele 2015.

I NNK 8 var det flere gode tekstgjennomgørelser og det stod særlig mellom to da redaksjonen møttes. Stig Lægdenes var lenge med i diskusjonen, men til slutt falt avgjørelsen, og det ble Audun Opplands tekstgjennomgåelse som stakk av med den gjeveste heder.

Oppland skriver en nyttig tekstgjennomgåelse hvor han spiller inn flere moment til ettertanke, omtaler alle av dagens tekster, dykker ned i kirkehistorien og knytter an til kirkeårets dag. Han begynner med å få fram Bibelens stilling i norsk-luthersk historie og den skepsisen mange har hatt for «tradisjon» som det kanskje har luktet litt katolsk av. Samtidig møter et slikt syn på problemer når den bibeltroende leseren møter bibeltekstene og oppdager alle tradisjonene der. She-ma Israel er en slik tradisjon, som i tillegg forener det ytre og det indre mennesket. Ikke bare skal ordene sitte som spikret i sinn og hjerte, men ordene skal også spikres på dørstolper og festes til kroppens ytre – begge deler er tradisjon. Oppland spør videre, i sin betraktning over epistelteksten, om når kristen tradisjon begynner og eventuelt slutter. Han påviser at den er å finne i Bibelen selv, men at leseren må være med og anvende sin «andelege forestillingsevne» om den skal kunne være virksom hos den som leser og lytter. I denne forbindelse kommer han med en bokanbefaling, noe som bidrar til at tekstgjennomgåelsen virker gjennomtenkt og nyttig. Bokanbe-

falingen er etterfulgt av en blogganbefaling som gis i forbindelse med Opplands forståelse av en svak og sterk kirke / en svak og sterk «Guds ord.» Det er nettopp i skjæringspunktet mellom svakt og sterkt at tradisjon kan bli evangeliet og være dynamisk. «Ord er skjøre saker, sjølv når dei er sådde av Gud.» avslutter Oppland sin solide og informative tekstgjennomgåelse som hverken er en preken eller lyrikk, kun en solid tekstgjennomgåelse, anvendbar for NNKs lesere. Vi gratulerer.

Redaksjonen

Meninger

La evangeliet være evangelium

På søndager med en annen prekentekest enn evangeliet, kan en i enkelte kirker oppleve at menigheten sitter under evangelielesningen og reiser seg og synger halleluja før og etter lesningen av for eksempel teksten fra et av brevene i NT. Det skjedde på den gudstjenesten jeg deltok på 3. januar, på Kristi åpenbaringsdag. Agendaen under Ordets del så slik ut:

Første lesning: Jes. 51,4-8 (Menigheten sitter)

Salme

Andre lesning: Joh 12,42-47 (Menigheten sitter)

Halleluja

Evangelium: 2.Kor 4,1-6 (Menigheten står)

Halleluja

Preken

Jeg har forståelse for at prekentekest leses like i forkant av prekenen. Men det betyr jo ikke at man kan gjøre prekentekest fra Paulus' andre brev til korinterne til dagens evangelium. La evangeliet være Evangelium, uansett hva som er dagens prekentekest! Flere menigheter benytter det meget nyttige elektroniske verktøyet «LabOra verksted - gudstjeneste» ved forberedelse av søndagens gudstjeneste. På de ganske få søndagene i året med enten første eller andre lesning som prekentekest, flytter verktøyet fra LabOra prekentekest til plassen nærmest prekenen uten å endre betegnelsen på lesningene. Slik kan både gammeltestamentlige tekster og tekster fra NT utenom evangeliet bli til dagens Evangelium.

Menigheter som benytter nevnte elektroniske verktøy, må selv gjøre grep for å endre dette. Og heldigvis er «LabOra verksted – gudstjeneste» så fleksibelt at det er lett å gjøre det. I

gudstjenesteboken under veiledning om prekenen (side 8.23, punkt c) gis det råd om hvordan dette kan gjøres: «Dersom det prekes over en annen tekst enn evangeliet, kan den leses rett før selve prekenen. Dersom teksten er lest som første eller andre lesning, kan predikanten ta momenter fra teksten med i prekenen, eventuelt gjenfortelle eller lese deler av teksten om igjen.»

Ordets del i menighetsagendaen for Kristi åpenbaringsdag, kunne da se ut helt som vanlig, med første lesning, andre lesning og evangelium (Joh 12,42-47). Eller den kunne settes opp slik:

Første lesning: Jes. 51,4-8 (Menigheten sitter)

Halleluja / Salme

Evangelium: Joh 12,42-47 (Menigheten står)

Halleluja / Salme

Preken (tekst: 2.Kor 4,1-6)

La evangeliet være Evangelium, uansett hva som er dagens prekentekest!

Sindre Eide

*Frem mot 500-årsjubileet for
Martin Luthers teser, trykker Nytt
norsk kirkeblad samtlige teser i de
kommende utgavene.*

77

55. Pavens mening kan ikke være nogen anden end den, at naar man høitideligholder afladen (som er det ringeste) med én klokke, én festferd (prosession) og seremonier, at man da saa meget mere skal ære og prise evangeliet (som er det største) med hundre klokker, hundre festferder og seremonier.